ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము

వె న్నె ల

ప్రపంచము మిక్కిలి చిత్రమైనది. అన్ని యాత్రలను సులభముగాఁ జేయవచ్చును. కాని యీప్రపంచయాత్రమాత్ర మత్యంతకష్టమైనది. దానికి సమయస్ఫూర్తి, శక్తిచాతుర్యము, యుక్తిమొదలగు నద్భుతగుణములుండి యుండవలెను.

మనుజులగుణములు, స్వభావములు, నడతలు రీతులు పెక్కువిధములు. కొందఱు చమత్కారప్రియులు. మఱికొందఱు సమర్థులు. కొందఱు సమయోక్తులు చమత్కారముగా నాడుదురు. మఱికొందఱు తెల్లమొగాలు. అతిభయంకరమై దుస్తరమైన కష్టసముద్రమును బుద్ధినౌక నెక్కి చమత్కారముగాఁ దప్పించుకొనుటకు కొందఱు మిక్కిలిచతురులు. కొందఱు లేనికష్టములను, బాధలను, దెచ్చి నెత్తిపైఁ బెట్టికొని వానిని దప్పించుకొను మార్గమునుగాంచలేక యామరణము వెతలం బొందుచుందురు. కొందఱుబుద్ధి చతుస్సాగర పరీవృతమైన సకల భూతల పరిపాలనమును వహించి, తద్రాజ్యాంగ చక్రమును, ఎత్తులకు మాఱెత్తులొడ్డుచు నిరాఘాటముగాఁ ద్రిప్పనేర్చును. మఱికొందఱు స్వవ్యవహారములనే చేసికొనఁజాలరు. అట్టి

వారెట్టి కష్టముందప్పించుకొనఁజాలరు. కాని సప్తసముద్రములను దెప్పలేకుండ నీదఁ గలవారుకూడ గలరు.

అట్లు గోల్కొండ పట్టణస్థులెల్లరును జహన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులకొఱకు వెదకుచుండిరి. ప్రభువులు, సేవకులు, పిల్లలు, తల్లులు, తండ్రులు, ఎల్లరును, ఆ ప్రసంగమునే చెప్పికొనుచు నుండిరి. కాని యది యింకను బట్టణమునకు గొంత దూరముగానున్న కారాగారములకు వ్యాపింపలేదు.

ఆ కారాగారములలో నొక ప్రత్యేక భవనమున నిరువురు దంపతులుండిరి. వారితర నేరస్థులవలెఁగాక గౌరవముతోఁ జూడఁబడుచుండిరి. వారిని గావలికాయుటకుఁ బ్రత్యేకముగా నొక తురుష్కున్నతోద్యోగియుఁ గొంత మంది భటులును నియమింపఁబడిరి. వారెల్లరును జాగ్రత్తతో గావలి కాయుచుండిరి. రమారమి జాముప్రొద్దుపోయెను.

అప్పుడా భవనము వైపున కొక యౌవన విగ్రహము వచ్చుచుండెను. అతని కాయము బలిష్ఠమైనది. అతఁడత్యంత ధైర్యశౌర్య నిలయుఁడును, పౌరుషవంతుఁడును, అయి యుండు నట్లు తోఁచుచుండెను. అతఁడొక గుఱ్ఱమునెక్కెను. అతని వెంట మఱియిద్దఱాంధ్ర సేవకులుండిరి. వారిరువురు చెఱి యొక గుఱ్ఱమును దోలుకొనివచ్చుచుండిరి. అతఁడు తిన్నగా నా యిరువురు సేవకులతోను, గుఱ్ఱములతోను, ఆ దంపతులున్న భవనపుఁ బ్రాకార ద్వారముకడకుఁబోయి అందుఁ జొచ్చుచుండెను.

ద్వారపాలకులు వారి నడ్డగించి ‘ఎవరు? మీరులోనికిఁ బోఁగూడదు. తిరిగిపొండు’ అని గద్దించిరి.

‘నేను బోయెదను. ఎవరడ్డము వత్తురు?’

‘మీకుఁ బోవ నధికారములేదు’

‘మాకుఁ గలదు’

‘అట్టి దే దేని యున్నఁ జూపుఁడు’

అతఁడొక ముద్రికను దీసి చూపించెను. ఆ ద్వారపాలకుల గుండియ లవిసెను. వా రతనిముందు సాష్టాంగముగాఁబడి ‘అయ్యా! మాతప్పును మన్నించుఁడు. మేము మిమ్మెఱుఁగక యపరాధముం జేసితిమి’ అని వేడుకొనిరి.

‘క్షమించితిమి. లెండు’

‘అయ్యా! బ్రదికితిమి.’

అది నవాబు ముద్రిక. అది రాజులకును, గొప్ప ప్రభువులకును, నవాబు బంధువులకునుగూడ దుర్లభము. అతని కట్టి ముద్రిక చిక్కుటం జేసి, అతఁడెవరో యని భయపడిరి.

అతఁడా ప్రాకారముదాటి లోనికిం బోయెను. ఆ ప్రాకారము లోపలనే వారింగనిపెట్టి యుండుట కేర్పడిన గొప్పయధికారి యుండెను. అతఁడు తిన్నగా, ఆ యధికారియున్న భవనము ప్రక్కకుఁబోయి యొక సేవకుని లోనికంపెను. అతఁడితని రాక నెఱింగించెను.

ఆ యధికారి బయటికెదురుగా వచ్చెను. అతఁడీయశ్వా ధిష్ఠితుఁడగు పురుషునిజూడఁగనే, ఇతఁడొక యున్నత వంశీ కుఁడై యుండునని తలఁచెను.

'అయ్యా! ఏలవచ్చితిరి ?'

'చిత్తము. జగన్మోహిని తల్లిదండ్రులను దీసికొనిపోవు టకు'

'మాకింక నవాబుగారి యనుజ్ఞ కాలేదు'

'ఇదిగో! చూడుడు'

అని యాముద్రికనే చూపించెను. అతఁడు విశ్వసించెను. ఆలస్యముచేసిన నేమియగునోయని భయంపడెను. నిరంకుశ ప్రభువుల హృదయములను జక్కగా నతఁడెఱుఁగును.

'అయ్యా! వచ్చుచున్నాను' అని యింటిలోనికిం బోయి యొక టోపీనిదగిలించుకొని సేవకునొకనింబిల్చి 'తాళ పుంజెవులను దీసికొనిరా !' అని చెప్పెను. తోడనే సేవకుఁడు వానినిగొని పరువెత్తుకొని వచ్చెను. ఆ యధికారి యాయశ్వా ధిష్ఠితునిబ్రక్క నడచు చుండెను. అతని ప్రక్క గుఱ్ఱములు నడచుచుండెను. తాళపుఁ జెవులందీసికొని వచ్చిన సేవకుఁడు వారింగలిసికొనెను. వారందఱు నాభవనములయొద్దకేగిరి.

ఆ యధికారి 'తాళముతీయరా' అనెను. తీసెను. లో నంబ్రవేశించిరి. అందు సోమశేఖర మూర్తియు భార్యయు నుండిరి.

'అయ్యా! మిమ్ములను విడుదలచేయుచున్నాను' అని యాయధికారి యనెను.

'కృతజ్ఞులము' అని యిరువురు ననిరి.

'త్వరగాఁబోవలయును. గుఱ్ఱములపై నధిష్ఠింపుఁడు' అని యాతఁడనెను.

ఆ యిరువురును త్వరితముగా గుఱ్ఱములనెక్కిరి. మెల్లగా స్వారిచేయుచుండిరి. కొంతవఱకు నాయధికారి వెంబడించెను.

'అయ్యా! సెలవు. మమ్ములను మఱువకుఁడు'

'మమ్ముంగూడ మఱువకుఁడు'

'ఇఁక దిగువడెదను'

'ఆఁ! మంచిది. పోవుచున్నాము.'

ఆ యధికారి కొంచెముసేపునిల్చుండి "రాజులు చపల చిత్తులు. వారిపని 'లేడికి లేచినదే ప్రయాణ' మన్నట్లుండును. ఎప్పుడేదితోచిన నప్పుడదిజరిగి తీరవలయును." అనుకొనుచుఁ దనభవనమునకుం బోయెను.

వారుమువ్వరును సేవకులుఁ వెంబడింపగాఁ గొంతవఱకుఁ దిన్నగాఁబోయి యచ్చటినుండి మఱియొకదారికిం దిరిగిరి. అది పట్టణముయొక్కతుద. ఆప్రదేశమున విస్తారము గొప్పభవంతులు లేవు. చిన్నగుడిసెలు మాత్రముకలవు. క్రమక్రమముగా వారు నిర్జనప్రదేశముం జేరిరి. అది భయంకరముగా నుండెను. సోమశేఖరమూర్తి యిట్లనెను.

'గమ్యస్థాన మింకెంతదూరమున్నది?'

'ఒక మయిలుకంటె నెక్కుడుదూరముండదు'

అని వారిగుఱ్ఱములవడి యెక్కుడుచేసిరి. అవి వాయు వేగమునం బరువిడుచుండెను.

వా రట్లుపోయి యొకభీకరారణ్యముననున్న యొక రహస్య ప్రదేశముం జేరిరి.

అచ్చటం గొన్ని గుఱ్ఱములును, గొందఱు సేవకులు, భటులు, మఱికొందఱు స్త్రీలు నుండిరి. అం దిరువురు సుందరీ మణుల, నీ చీఁకటిలో మనము వారి దుస్తులంబట్టి, జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారు లనుకొనవచ్చును.

అచ్చటనున్న భటులు మహారాష్ట్రులు. వారు మిక్కిలి దేశాభి మానముగలవారు. వారే యీ రహస్య స్థలమునకు గుఱ్ఱములను మన ప్రయాణికులకు నందఱకును దెచ్చినవారు. ఆ ప్రదేశముననున్న వారికెల్లరకు నానావిధములగు నాయుధ ములు గలవు. మన యాత్రికు లచ్చటికేగిన వెంటనే వారం దఱు నొక్కపరి సంతోషతరంగములలో మున్గిరి.

బేగము సాహెబు 'అమ్మా! ఇఁక ద్వరపడుఁడు. లేని యెడల గష్టములు సంప్రాప్తించును' అనియెను.

'అమ్మా! మీదయను మేమెప్పుడును మఱువఁజాలము. వందనములు. సెలవు దయచేయుఁడు' అని వారెల్లరు నేక గ్రీవ ము గాననిరి.

ఆ బేగము గుఱ్ఱముల నదిష్ఠించిన యా సుందరమూర్తుల దగ్గఱకువచ్చి గుఱ్ఱములను సమీపింపఁజేసి వారిరువురను గాఁగిలించుకొని చెఱియొక ముద్దిడెను. వారుల్లాస సముద్రములను మునిగిరి. 'మీకు శుభమగుంగాక' అనెను.

'అక్కా! సెలవు దయచేయింపుఁడు' అనిరి.

'మంచిది' అనెను.

క్రమక్రమముగా నొకరితరువాత నొకరందఱు నా బేగము నెడఁగృతజ్ఞతను దెలియఁజేసిరి. పరస్పరప్రేమానుబంధమును వీడలేక వీడిరి. త్రెంపలేక త్రెంపిరి. అంధకార బంధురమై ఘోరమృగసమూహసంచార భయంకరమై నానావిధమృగఘోరనిస్వనమై విపులమై, దీర్ఘమై, జనసూన్యమై, పిశాచభూత ప్రేత, రాక్షసాది నివాసస్థలమనందగిన యా ఘోరారణ్యమున నా రాత్రివేళ, జిక్కువక్కుగానున్న యొకత్రోవంబట్టి వారెల్లఁదమగుఱ్ఱముల కళ్ళెములను సంపూర్ణముగా వదిలి వాయువేగమును మించినవేగముతో స్వారిచేయుచుండిరి.

ఇరువదిరెండవప్రకరణము

ఆచప్పుడేమి?

మానవులదృష్టి పరిమితమైనది. అది యెంతవఱకుఁ బోవునో యంతమేరలోనుండు నంశములను మాత్రమే గ్రహింపఁగలదు. భౌతిక ప్రపంచమున చూడఁజాలని మన దృష్టి యన్యుల హృదయములందున్న యంశములను గ్రహింపఁ జాలునా? మనచుట్టును, బంధువులు, స్నేహితులు, విరోధులు, ఉపేక్షా భావముగలవారు పెక్కురున్నారు. కాని వారియంతరాత్మయందు వారు మనలం బ్రేమించుచున్నారో ద్వేషించుచున్నారో మనము గ్రహింపనేర్తుమా? ఎవ్వరెచ్చట నెందుకొఱకేవేళ నేమేమి చేయుచున్నారో పరిమితమగు దృష్టిచే మనము వానినెల్ల గ్రహింపఁగలమా?

కొంతసేపట్లు, ఆదిల్మాహాయు, తారానాధుఁడును, చక్రధరుఁడును ముచ్చటించుకొనవలసిన రహస్యాంశములను శంకారహితముగా ముచ్చటించుకొని వెళ్ళిరిగదా? పిదప గొంత కాలము గడచెను. రెండు యామములమీఁదఁ గొంచెము ప్రొద్దుపోయెను. ప్రపంచమెల్లఁ దేహ ధన మాన ప్రాణాదు

లన్నిఁటిని దైవము వశముచేసి హాయిగా గాఢనిద్ర నందు చుండెను. లోకమెల్ల నిశ్శబ్దముగా నుండెను.

అట్టితరుణమున రహస్య భవనము నానుకొనియున్న యా చెట్టుమీఁదనుండి యొకమానవ విగ్రహము క్రిందికి దిగుచుండెను. అతనివెంటనే మఱియొకఁడు దిగుచుండెను. మొదటివాఁడు రెండవవానికంటెఁ గొంచెము పొడవు. కాని మొత్తము మీఁద నిరువురును బొడవైనవారే. మిక్కిలి బలాఢ్యులు. వారి దేహమున కప్పుడు వారుతొడిగిన దుస్తులు తమాషాగానుండెను. వారిరువురును నల్లనిపొడవైనలాగులను ధరించియుండిరి. వారిరువురు దేహములకుసరిగా నంటుకొనియున్న నల్లని పొట్టిచేతుల చొక్కాలను ధరించిరి. వారిమొలలలో మిక్కిలి పదునైన పెద్దబాకులుండెను. దెబ్బలనాపుకొనుటకుం దగిన యితరాయుధములును వారియొద్ద గలవు. వారు పాదములకుఁ జర్మముతోఁ జేయఁబడిన క్రొత్తరకపు ముచ్చెలను ధరించియుండిరి. అవి మెత్తగానుండి రవంతకూడ ధ్వనికా నిచ్చుటలేదు. ఆచెట్టు, ఆకసము నొరయుచుండెను. అదియొక యడవిజాతిచెట్టు. అది గుబురుగానుండి క్రిందినుండి చూచు వారికి అవరోధము కల్గించుచుండెను. ఆ గుబురులో మన యీ పురుషులిరువురును దాగుకొనిరి. వారుక్రిందికి దిగి యిట్లు మాటలాడు కొనిరి.

'నాకు మధ్యమధ్య కొన్ని ముక్కలు మాత్రము వినం బడలేదు. కాని కావలసిన యంశము సర్వముం దెలిసినది'

'నే నొక్క ముక్కకూడ దిగపడకుండ వింటిని'

'ఈ పాపిష్ఠిత్రయములో నెవఁడైన గమ్యస్థానమునకు వచ్చిన బాగుండును. ముక్కలుముక్కలుగాఁదరిగి భీముఁడు దుశ్శాసనుని వధించినట్లు వధించిప్రేవులు జందెములు వేసికొందును'

'ఈ దుర్మార్గులలో నెవరును, అచ్చటికిరారు. అది ల్యాహా రేపుండఁడు గదా? తారానాథ చక్రధరులు పిరికివారు. వారు రారు'

'అవును! నిజమేకాని క్రోధోద్రేక మిట్లనిపించు చున్నది'

'క్రోధము దూరదృష్టిని నశింపఁజేయును. దానికేమి గాని మన మిఁకఁబోవచ్చునని తోఁచుచున్నది. ప్రపంచమెల్ల నిశ్శబ్దముగానున్నది. ద్వారపాలకులు, రక్షకులు, నెల్లరు నిద్రింతురు'

అని వారిరువురును నడువ నారంభించిరి. మొదటి యతఁడు ముందును రెండవ యతఁడు తరువాతను బోవుచుండిరి.

ఆ మందిరమునకుఁ జుట్టును,విశాలమగు నావరణకలదు. దానిలో నొక ప్రక్కకొండల గుట్టయొకటి కలదు. ఆప్రాంతము

నకుఁ బోవుటకెవరికిని సాధ్యముకాదు. అందుచే నాదిల్ శాహీ భటులా ప్రాంతమున విశేషించి కావలి కాయరు. అయినను దఱచుగావచ్చి చూచుచుందురు.

ఆ యిరువురు పురుషులును, అట్లు పోయిపోయి, యా కొండ గుట్టలలో నొక తావునకుం జేరిరి. అచటికింబోవుటకు నూఱుచిక్కులు. మధ్యజెముడు పొదలు, రక్కసపొదలు గలవు. అందుఁ గ్రూర సర్పములు, తేళ్ళు, మండ్రగబ్బలు, పెంజెఱులు కూడ నుండును. అడ్డమువచ్చిన దుష్ట మృగముల నెల్ల తప్పించుకొనుచు వారొక రహస్యస్థానమునకుం బోయిన తరువాత, ఆగుట్టలలోనున్న యొకపెద్ద ఱాతినిపైకి లాగిరి. అది యీవలకువచ్చెను. వా రాచోటియలోఁ బ్రవేశించిరి. వెంటనే మఱల నా ఱాతినిలోనికి లాగి యారహస్యద్వారముం బూడ్చి వయిచిరి. ఆ కొండలోపలి కా మార్గముగుండఁ గొంత దూరముపోఁగా నొకపెద్ద విశాలమైన గుహ తగిలెను. అది దాటి మఱల వారిరువురు వడివడిగా నడచుచుండిరి. రాళ్లు కాళ్ళకుఁ దగులుచుండెను. దుష్ట జంతువుల మ్రోతలు వినం బడుచుండెను. కాని వారు భయపడకపోవుచుండిరి.

మఱి కొంచెము దూరము నడచు సరికి వారి కా గుహ యొక్క రెండవవైపు కన్పడెను. బయటికివచ్చిరి. ప్రపంచ మెల్ల నిర్మనుష్యమైయుండెను. ఆ బయలులో నాయిద్దఱు నొకరివెనుక నొకరు నడచుచుఁ బోవఁజొచ్చిరి. మనము చూడ

లేదుగాని జనులు చెప్పుకొను మాటలంబట్టి చూచినచో నీగిరి యమ కింకరులతోఁ బోల్పవచ్చును. సందేహములేదు.

అట్టి నిర్జనస్థలమున నొంటరివై ఆరాత్రి, ఆ కటికచీఁక టిలో, ఆ విగ్రహద్వయమును నీవు సందర్శింపఁగలవా? నీ గుండియలు పగలవా? చూడు. వారెవరో? వారు మన కపరి చితులుకారు. శ్రీధరుఁడు, విజయ సింహుఁడు!

నాఁడు తెల్లవారినది. మరలఁ బ్రొద్దుగ్రుంకెను. రాత్రి యాయెను. చెఱనుండి మంత్రియగు బుద్ధిసాగరుని విడిపించి తిమి. పాప మతనిని గోతిలోనుండి నూతిలోనికి దింపితిమి. అతఁడా శకటమునెక్కి తన్ను జంపుట కుద్దేశింపఁబడిన గమ్య స్థానమునకుం బోవుచుండెను. ఆ బండి తోలువాఁడుకాక మఱియొకఁడు బండివెంటఁగలఁడు. ఆ బండి క్రమముగా గమ్య స్థానమును సమీపించుచుండెను. మంత్రివెనుక ప్రక్కనుండి తొంగి చూచుచుండెను. అతఁడెవరి కొఱకేని యెదురుచూచు చున్నాఁడా యేమి?

బండి వడివడిగాఁ బోవుచుండెను. అంతలోఁ జప్పు డొకటి వింటిమి. నీకు జ్ఞప్తియందున్నదా? అదియేమి?

ఆ బండివెనుక దూరదూరముగ శ్రీధరుఁడును విజయ సింహుడును సాయుధులై నిన్నటి దుస్తులనే ధరించుకొని వచ్చుచుండిరి. వారెంతజాగ్రత్తగా నడచినను రాలిన యెండు టాకులకుం దగిలి పాదములు కొద్దిపాటి చప్పుడును జేయు

చునేయుండెను. వారు గాలికి దిగువుననుండిరి. అందుచే నది పైననున్న బండివారికి వినంబడుటలేదు. కాని బుద్ధిసాగరుం డట్లో వారి రాకను గ్రహించెను.

ఇంక గమ్యస్థానము విశేషముదూరము లేదు. మఱ్ఱి చెట్టునకు సమీపమున నొకచోట నిరువురు మనుష్యులు కూర్చుండియుండిరి. వారు కాచుకొనియున్న పోతులవలెనుండిరి. నల్లని నేరేడుపండువంటి వన్నెగల శరీరము, పొడవైన యాకృతి గల్గి యా యిరువురును భయంకరముగానుండిరి.

'వోరే య్! శూడరోయ్ బండొాత్తావుంది'

'ఆఁ! అద్గోరోయ్'

'కాళమ్మోర్ని తల్చుకొని కత్తుచ్చుకోరోయ్'

'ఇవ్వాల్తో మన దరిద్దరం అంతా తీర్తంది'

'కల్లు ముంతలకీ సారాయి ముంతలకీ తస్సాగొయ్య రొండు సోంవచ్చరాల్దాకా పరవా లేదు.'

అనుకొనుచు, ఆయుధములను సర్దుకొనుచుండిరి. బండి సమీపించెను. ఇంతలో నాయిరువురు మనుజులలో నొకఁడు దద్దరిల్లునట్లు "ఆఁ! చచ్చారా! బాబో' అని కేకవేసి క్రిందఁ బడెను.

అంతలో రెండవపురుషుఁడు వెనుకకుందిరిగి చూచెను. ఆ జాను బాహువయిన యొక యున్నత విగ్రహ మతనికంటం బడెను.

ఆ యిరువురును బెనగులాడిరి. వెంటనే యా యున్నత విగ్రహ మొక్కపోటున నతనింగూడఁ గూల్చెను. అతఁడు విజయసింహుఁడు. ఈ సందడి ప్రారంభింపఁగనే శ్రీధరుఁడు వెన్కనుండివచ్చి యకస్మాత్తుగా బైనఁబడి బండి వానిం దునిమెను.

ఆ రెండవవాఁడు పాఱిపోవఁజూచెను. కాని శ్రీధరుఁడు వెంటనంటి తరిమిపట్టుకొని యతనింగూడ వారితోఁబాటు విగత ప్రాణుం జేసెను.

అంత మంత్రి బండినుండి వెల్వడివచ్చి శ్రీధరుని,విజయసింహుని గౌఁగిలించుకొనియెను. మఱల నా ముగ్గురు నాబండిపై నెక్కి యామఱ్ఱిచెట్టుప్రక్కఁగా నావలకుం దోలుకొనిపోయిరి. అట్లు వారాప్రక్కఁగా రెండుమైళ్లు దూరమరుగు సరి కక్కడఁ గొందఱు సేవకులు గుఱ్ఱములతో సిద్ధముగా వీరి కొఱ కెదురు చూచుచుండిరి. విజయసింహ, శ్రీధర, బుద్ధిసాగరులు కొంత సేపటివఱకు నేదో గుసగుసలాడుకొనిరి. ఆ మువ్వురును మూఁడు గుఱ్ఱముల నెక్కిరి. బండి నచటనే వదలి విజయసింహుఁడు కొందఱు సేవకులతోఁగూడి యొక క్రొత్తమార్గమునఁ బట్టణాభిముఖుండై పోయెను. బుద్ధిసాగర శ్రీధరులు భటు నొకనిం దోడుగైకొని యెచటికో పోయిరి.

ఇరువది మూఁడవ ప్రకరణము

ప్ర యా ణ ము

మనుష్యుల జీవితములవలెనే వారికింగల్గు కష్టసుఖము లుకూడ క్షణభంగురములు. ఇపుడు సంతోషతరంగముల మధ్య మునింగియుందుము. కాని క్షణకాలములో మనను మ్రింగివేయ నోరుదెఱచికొనియున్న దుఃఖపరంపరను మన మెఱుంగఁజాలము.

స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులును సోమశేఖరమూర్తి యుఁ దద్ధర్మపత్నియు, రాధాకుమారుఁడును, కొంతపరివార ముతో, గుఱ్ఱములపై నెక్కి స్వారిచేయుచుండిరి. నిముషములు, గడియలు గడచుచుండెను. గుఱ్ఱములు సాధ్యమైనంతవేగ ముతోఁ బరువిడుచుండెను. చెట్టులు గడిచిపోవుచుండెను. గుట్ట లు గడిచిపోవుచుండెను. పుట్టలుగడచి పోవుచుండెను. పల్లములు మెరకలు గడిచిపోవుచుండెను. ఎవ రేవయిపునుండి వచ్చి తమ్ముంబట్టుకొందురో యనుభయముచే వారెడతెగక యొక్క రీతిగా గుఱ్ఱములం బరుగెత్తించుచుండిరి. మైళ్లు, క్రోశములు యోజనములు గడచిపోవుచుండెను.

ఇంతలో దూరమునుండి గుఱ్ఱములచప్పుడు వినవచ్చుచుండెను. అది మఱింతస్ఫుటమైకొంద ఱా శ్వికులు తమ్ములను సమీపించుచున్నట్లు వారికిం గోచరించుచుండెను. గుఱ్ఱముల కళ్లెములను సంపూర్తిగా విడిచిరి.

అడ్డమువచ్చిన సర్వమును దాటుచు నవి పరుగెత్తుచుండెను. కాని యా యాశ్వికులంత కంతకు సమీపించుచుండిరి. వారిదివఱకు వీరింజూడ లేదేమోకాని యిపుడు మాత్రము చూచుచుండిరి. అప్పడే చంద్రోదయమాయెను. ముందుపోవుచున్నవారి జాడ తమకుం జిక్కుటచేతం గాబోలు వారిపుడు గుఱ్ఱములను మఱింత వేగముగాం దోలుచుండిరి.

'అదుగోరా!మనకింకా అరమైలుదూరంలోవుంటారు.'

'నీ కేంతెలుసురా! అట్లాకన్పడతా వుందిగాని అది చాలాదూరంవుంటంది. నీకనుభవంలేదు గనక్కట్లంటావు. గుఱ్ఱాల్ని పరెగెత్తించండి. అందుకోవచ్చు'

'పాపం వాళ్ళగుఱ్ఱాలు చస్తున్నాయిరా పరుగెత్తలేక'

'పిచ్చిముండాకొడుకంటే నీయంటోడే. నీగుఱ్ఱాలొంక చూచుకో! ఏమవుతా వున్నాయో'

'అవునురా! బంగారమంటి నాగోడా చచ్చుకాళ్ళడ్డదిరా'

'ఓరి తొత్తు కొడకల్లాల! ఎందుకురా ఊంవాగుతారు పోనియ్యక? మీకేం తోంచదల్లేవుంది?'

'వాగక ముంగల్లే నోరుమూసు కూర్చోవాలా యేంటిరా నాకు తెల్వాదు. దేముడు నోరిచ్చిందెందుకు వాగటాన్కి కాదంటారి మఱి?'

'అదే జగన్మోవి నైతే కాదురా! ఆళ్ళముటా అయితే మన అధుర్టుం చెప్పేటందుకొస్తందంటారి వహ్వా! బంగారం మేడలు కట్టించొచ్చురా'

'నీ నోటివాక్యం నల్లంగా, అది జగన్మోవిఁకి ముటే అవుతుందిరా'

'నీకింకా సందేయంకూడా ఉందాయేంటోరి? అచ్చరాల నామాట తీర్తంది చూడు. దేముడు మనమీాద్దయుం చాలగాని యింకా ఇందులో షందేయం ఉంటందంటరా, చూడఁతమాషా'

'ఉబ్బలాటం పడబోకురా నాపిచ్చోడా! మనం సంతోషిస్తే అది అసలేయెనక్కి పోతంది'

'ఆక్కొ వీళ్లు. అచ్చమైనవీరులజాతోళ్ళు. ఆళ్ళతోగెల్చి ఆజగణ్మోవిణ్ని తీసుకొచ్చినప్పుడిమాటలు కాని యిప్పుడెందుకురా ఆ యాణంగిమాటలు. తెలివితక్కువ నాయాళ్ళాలా'

'ఓరే గాజుల్తొడిగించుకొన్న ముండవైతే మఱినూవు పోరా యెనిక్కి. అంతేగాని యిటువంటి ఆణంగిమాటలు నా ముందాడమాకరా'

'ఊఁ! పదనీయండిరా సోది'

అని మఱియొకసారి బెత్తములతో గుఱ్ఱములవీపులపై గట్టిగాఁ గొట్టిరి.

ఆ యాశ్వికులు సమీపించుచుండిరి. సోమశేఖరమూర్తి యిట్లనెను.

'ఇఁకఁ బ్రయోజనము లేదు. మనము వారితోఁ బోరాడకుండ గమ్యస్థానమెట్లులును జేరలేముగదా? నిలిచిపోరాడి వారిం దోలివేయుటయే మంచిదని తోఁచుచున్నది. ఏమందురు?'

'ఆఁ! మాకు నట్లే తోఁచుచున్నది. అయినను మఱి కొంతకాల హరణము చేయుదము'

'చేసినందువలనఁ బ్రయోజన ముండవలయును గదా?'

'మఱి కొంచెముకాలము గడచినను మనకు సాయము వచ్చువారెవరు? ఎట్లని మనను మనమే కాపాడుకోవలయును గదా? ఎందుకీ యాలస్యము?'

'రాధాకుమారా! నీ యాయుధములం దీసి సిద్ధము చేయుము. మహారాష్ట్ర వీరులారా! సిద్ధపడుఁడు'

'ఓ! మే మెల్లరము నిదివఱకే సంసిద్ధులమైతిమి'

'అదిగో! వారిపుడు మనలను మిక్కిలి సమీపించినారు!'

'వారుకూడ మనవలెనే ఆయుధములను దీసికొని సంసిద్ధమగుచున్నారు చూచితిరా?'

'ఆఁ! పరవాలేదు. దూరమున కెంతో మంది యున్నట్లు కనపట్టినదికాని మన మను కొన్నంతమంది లేరు'

'నిజమే. ఇరువదిమందికంటె హెచ్చుగాలేదు'

'లేదు. పాతికమంది యుందురు. సందియములేదు'

'వెనుకకుందిరిగి మార్కొనుఁడు వచ్చినారు. మన మీఁదం బడుదురు'

అని యొకరితో నొకరు సంగతులు చెప్పుకొనుచుఁ బర స్పరము హెచ్చరించుకొనుచు, అందఱును వలయు నాయుధ ములఁగొని సిద్ధముగానుండిరి.

'ఆగం డాగండి! యెక్కడికెళ్తారింకా?'

'అడముండలట్లే పారిపోతారేం. మీకేం పౌరుసం లేదా?'

'నిలండి నిలండి!' అను కేకలు నార్పులు వినంబడెను. ఆ కేకలు రాధాకుమారునకును, దక్కిన వీరులకును ములుకులై తోఁచెను. ఆవీరుల ముఖములనుండి దుర్నివార్యమై, భయంక రమై, శత్రుశుష్క మహీరుహ విధ్వంసన సమర్థ శిఖిజ్వాలాయ మానమై క్రోధరసము నిరంతర ధారగాఁ బ్రవహించుచుం డెను. ఆ భటుల దుర్భాషలు వారిని వ్రేటుందిన్న బెబ్బులులను జేసెను. కండ్లనుండి నిప్పుకలు రాలుచుండెను.

'రండు! రండు! వ్యర్థప్రసంగము లేలఁజేసెదరు? మీ మగఁటిమి చూపుఁడు. భవత్కంఠ విలుంఠ నోత్సాహమునం గాలసర్పములవలెఁ బ్రకాశించుచున్న మాఖడ్గముల నెదిర్చి నిలువుఁడు'

అని యావీరులు ప్రతి వాక్యములు వచించిరి. అందఱు గుఱ్ఱముల నొక్కపరి వెనుకకుంద్రిప్పిరి. వారిపైఁబడిరి. ఒకరితో నొకరు దాగ్గొనిరి. స్వర్గకుమారీ జగన్మోహినులుకూడ యుద్ధ సన్నద్ధలయి శత్రువులను హింసించుచుండిరి.

నిముసములో పోరు ఘూర మాయెను. ప్రాణములపై నాశవదలి యిరుదెసలవారును బోరుచుండిరి. రక్తము కాల్వ లుగట్టెను. యోధులందఱ దేహములు రక్త మయము లయ్యెను. వస్త్రములు రక్తమయములయ్యెను. హస్తములు రక్తమయములాయెను. పాదములు రక్తమయములు. శిరములు రక్తమయములు! తెల్లఁగా వెండివలె నంతకుఁ బూర్వము మెరసినఖడ్గము లిప్పుడెఱ్ఱగా మెరయుచుండెను!

నవాబు పట్టమహిషిని ముద్దుపెట్టుకొనివచ్చిన యాయిరు వురు రాజకుమారులవంకఁ జూడుడు! అంగము లెంత రమ్యము లుగానున్నవో? వారిరువురను జూచినంతనేశత్రువులకుంగూడఁ గొట్టుటకుఁ జేతులువచ్చుటలేదు. కాని యుద్ధము. ఒకరు కొట్టిన మఱియొకరు ముద్దుపెట్టుకొందురా? అది యెక్కడనైని కలదా? పాపము! వారిరువురును రక్తముతోఁ దడపఁబడిరి.

అదిగో! పాపము! రాధాకుమారునివంకఁ జూడుఁడు! కండ్లు మిఱుమిట్లు గొనుచున్నవి. ఆ భయంకరమూర్తిని జూడలేము. లేళ్ళపై విజృంభించిన కొదమసింగమువలె నతని మూర్తి ప్రకాశించుచుండెను. ఒకరింబొడుచుచు, ఒకనిం

గ్రుచ్చుచు, ఒకనిండలత్రుంచుచు నతఁడు స్వేచ్ఛావిహారము చేయుచుండెను. కాని పాపమతనికి శ్రమహెచ్చెను. ఇఁకఁ బోరాడఁ జాలకుండెను.

సోమసేఖర మూర్తికొక పెద్దగాయము వీపునందగిలెను. రక్తస్రవంతి ప్రవహించుచుండెను. పాప మతనిపనియైనది.

వీరందఱికంటెను ముందునకుఁబోయి తమనాయకులకు దెబ్బలు తగులకుండవలయునని శత్రుభటులను గవిసిపోరాడిన మహారాష్ట్రవీరులనుజూడుఁడు! స్వామి భక్తియన్న నిజముగా వారిసొమ్మే. స్వామి ఋణమును దీర్చుకొనుటకై వారి నల్వురలోను మువ్వురు గతించిరి.

గోల్కొండ భటులకున్నంత వీలు వీరికిలేదు. వారింకను బది పండ్రెండుగు రుండిరి. వారెల్లరు వీరులు, యోధులు. వీరో పిల్లవాండ్రు, సుకుమారులు, స్త్రీలు, ముసలివాండ్రు. ప్రాణభయమున వారిందులకుం దెగించిరి. సహాయమువచ్చు వారెవరును గన్పడలేదు. ఏదిక్కును లేనివానికి దైవమేదిక్కందురు. కానివారి కదియును గన్పట్టినదికాదు. ఏమియుఁదోఁచలేదు. రాధాకుమారుఁ డొకరి నిరువురను మూగురను నల్లురను జంపెను. వారికి బల్లెములుకలవు. వీరికి లేవు. ఆ నట్టడవియందు, ఆ నిర్జనస్థలమున, ఆసుకుమారులు, ఆ సౌందర్యవతు

లు, ఆ యున్నతవంశ సంభవులు, అందఱుఁ జావవలయునని విధి నిర్ణయమా యేమి?

ఇంతలో నిరువురు సేవకులు వడివడిగాఁ బరువెత్తి యశ్వముల నధిష్ఠించి పోరాడుచున్న యా యిరువుర సుందరీ మణులను సమీపించి 'ఓ రేయ్! పిచ్చిముండాకొడకల్లాలా రండిరా! జగన్మోహినీ సార్ణకుమారీ యిద్దర్నీ జయించి లాక్కెళ్లాం. ఇక్కడ పోట్లాడతా వున్నారు' అని కేకవేసిరి. తగినంతమంది యిటనుండి తక్కిన వారా ప్రక్కంబోయిరి. రాధా కుమారులును తక్కిన వీరులును బడుటకు సిద్ధముగా నుండిరి. వీరిఖడ్గములు వారికిఁ దగులకముందే వారిబల్లెములు వీరింబొడిచివైచుచుండెను.

ఆ యిరువురు సుందరీమణులును 'ఆగుఁడు! కొంచెము సేపువఱకు యుద్ధము మానుడు. మే మొకమాట జెప్పెదము' అనిరి. ఆయిరువురు నట్లనఁగనే గోల్కొండ భటులు తత్క్షణమే యుద్ధమును మానిరి.

'గోల్కొండ భటులారా! మీరింకేల పోరాడెదరు? మేమిరువురము మీతోడవచ్చెదము. యుద్ధమును మాని గోల్కొండకుం దిరిగి పోదము, పదండి. ఊరకే మీరు నాశమైన నేమి లాభము?' అని యనిరి.

కాని రాధాకుమారుఁడు 'అది సరికాదు. మాప్రాణములలో, ఊపిరి యున్నంతవఱకు మీరు పోవలదు' అనెను.

ఆ సుకుమార రాజకుమార ద్వయము 'మాకొఱకు మీ రేల దీనికొడంబడెదరు. మేనం బ్రాణము లున్నంత వఱకు శత్రువులం జీల్చి చెండాడి వైచెదము' అనిరి.

'యుద్ధమైతే మాకేం? సెక్తి లేదను కొన్నారాయేం? రాండి! మళ్ళీ పోట్లాడదాం' అని యా భటులు తిరుగఁబడిరి.

మరల యుద్ధము సంప్రాప్తమగునట్లుండెను. మఱియొకపరి యాయుధములు కలియఁబోవుచుండెను. ఇరుదెసలును మరలం గలియంజొచ్చెను. వారి యాయుధములు మఱియొక్క పరి తళుక్కుమనియెను. ఆసుందరీమణుల గుండియలు కళుక్కుమనియెను. ఆయుధములొండొంటిం దాఁకి ధ్వనించుచుండెను.

'గోల్కొండ వీరులారా! వలదు! వలదు! పోరాడవలదు. ఇదిగో! మేము మీతోడ వచ్చుచున్నాము' అని యా సుందరీ మణులనిరి. అనుచునే వారు గుఱ్ఱములను గోల్కొండకుం ద్రిప్పిరి. అప్పుడే డెక్కలు మ్రోగుచుండెను. అవి పరుగెత్తుచుండెను. రాధాకుమారుని మొగము వర్ణనాతీతముగా నుండెను. అది యెఱ్ఱగాఁ బ్రొద్దుగ్రుంకునప్పటి సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. కాని తీక్ష్ణభావము, మధ్యాహ్నార్కతేజమును మించియుండెను. అతని షండ్లప్రయత్నముగా ధ్వనించుచుండెను.

'మా ప్రాణములుండగా మీకేమియు భయములేదు. రండు! రండు! మీరేల పోయెదరు. సాహసించి త్వరపడకుఁడు! త్వరపడకుఁడు' అని యెలుగెత్తి పిల్చెను. వెంబడించెను.

'అయ్యో! ఇంత సాహసము మీకుఁదగదు' అని యా రాజకుమారు లిద్దఱును బిగ్గఱగాఁ గేకలువైచిరి.

పాపము! అట్లఱచుచు వీరెల్లరుఁ గొంతదూరము వఱకు వారిని వెంబడించిరి కాని కార్యము లేకపోయెను. ప్రార్థించిరి, వేడిరి, బతిమాలుకొనిరి. లాభము లేకపోయెను. ఆ సుందరీమణులు పోవుచుండిరి. వారి వెంటంబడి గోల్కొండ భటులు పోవుచుండిరి. అప్పుడే కొంతదూరము గడచిరి. వీరు నిరాశ చేసికొనిరి.

'మాకొఱకు మీ రేల చింతించెదరు? మేము గోల్కొండకుంబోవుట మాకిష్టము. దానిని మీరు వారింప రాదు. మాయందు మాత్రము దయయుంచుఁడు. పోయి వచ్చెదము.'

అని కడసారి పల్కులు వినవచ్చెను. మఱి మాటలు విన్పడలేదు. ఱిచ్చవడి వీరెల్లంగొంతవఱకుఁ జూచిరి. ఇంతలో వారు దృష్టిపథమును దాటిపోయిరి. ఇంకలాభములేదని వీరు ముందుకుఁ బ్రయాణముచేయ మొదలిడిరి. వారి ముఖములు తేజోవిహీనములై యుండెను. అందుఁబెక్కురకుఁ బెద్దగాయములు తగిలినవి. కొందఱు మిక్కుటమగు బాధ నందుచుండిరి. కాని దానిని సహించుకొని గుఱ్ఱములను వదలి యా యరణ్య మధ్యమున వేగముగాఁ బోవుచుండిరి.

ఇరువది నాలుగవ ప్రకరణము

మోసము

పాపము గోల్కొండభటులు కష్టపడి ముప్పాతికభాగము మడిసి యొకభాగము మాత్రము ప్రాణావశిష్టులై స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులను వెంటఁబెట్టుకొని గోల్కొండకుఁ బ్రయాణమై పోవుచున్నారు. గుఱ్ఱములొకదాని వెనుక నొకటి వరుసగా నడచుచుండెను. మధ్య స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులుండిరి. ఇర్వురు వారి వెనుకను నల్వురుముందును భటులుండిరి. ఇంకను దెల్లవారలేదు. వెనుక ప్రక్కనున్న వారిరువురతి బలాఢ్యులు. మంచి నడివయస్సులో నున్నవారు. ఆ భటులెల్లరు నతివేగముతో గుఱ్ఱములను దోలుచుండిరి. వారికిపుడు గమ్యస్థానముం జేరవలయు ననుటకంటె మఱియొక తలఁపులేదు. అందులోఁ జివర రెండవవాఁడు యోచనాపరుఁడు. కుయుక్తికలవాఁడు. అతఁడపు డిట్లు యోచింపసాగెను.

"ఇప్పుడు నేను స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులను దీసికొనిపోయి నవాబున కిచ్చినందువలన మనకువచ్చు ఫలితమేమి? అతఁడొక లక్షరూపాయిల నిచ్చును. అందులో మధ్య లంచాలకు సగముపోవును. ఈ కార్యమునకు వచ్చిన వారము మేమిరువదియైదు మందిమి.

ఈ యిద్దఱకొఱకై మాలోఁ బందొమ్మండుగురు ప్రాణములను విడిచిరి. న్యాయమనితోఁచినచో నవాబు వారికి రెట్టింపుధనమును లక్ష్యముండి పంచియిప్పించునేమో. అతఁడు గ్రుడ్డిముండకొడుకు. తనకుతోఁచినదితప్ప మఱియెవఁడు చెప్పినను వినఁడు. పోనిమ్ము,సమముగాఁ బంచియిచ్చినను నావంతు వచ్చునది నాల్గువేలరూపాయలు. ఈ రూపాయలు శాశ్వతములుగావు. దొంగలు దోచుకొన్నను బోవును. నా ప్రాణమున్నంతవఱకు నాకు ధనసంపాదన కేలోటును గల్గదు. అదియుంగాక దేవుని దయవలన నాకువచ్చినలోటులేదు. లక్షాధికారినిగాక పోయినను తల్లిదండ్రులు గడించియిచ్చిన యాస్తి నా జన్మాంతమువఱకు సుఖ జీవనమునకుంజాలును. నాయందీ కన్యలు మిక్కిలి యాతురతతోఁ జూచుచున్నారు. నిశ్చయముగా నా సౌందర్యమును జూచి వారు మోహించియుందురు. ఇంతకంటె నాకు ధన్యతకలదా ? అదిగో చూడు మాసుందరీమణి మరల వెన్నెలలోఁ దనసుకుమారమును, మనోహరమును, అగు ముఖమునెత్తి నావంకఁ జూచుచున్నది ? అట్టి సౌభాగ్యవతుల కటాక్ష వీక్షణముల నందుటకంటె మఱి భాగ్యము నాకే జన్మమునంగలదా? ఈ సుందరీమణులకుఁ దురుష్కులన్నం గిట్టదు. అందుచేతనే వీరు నవాబు నయినను లక్ష్యపెట్టుటలేదు. నన్నుం దప్పక వీరు పెండ్లాడి తీరుదురు. ఇట్టి యౌవనవతులతో సౌఖ్యము నందుటకంటె మఱి కావలసిన

దేమి ? ఇపుడు నవాబు నాకు నెలకెనుబది రూపాయలిచ్చును. తెలివియున్నవానికి ధనసంపాదన మొకలెక్కకాదు. ఈ యెనుబదిరూపాయలను మఱియొకచోట సంపాదించుకోఁజాలనా ? ఎడ్డిముండాకొడుకైనను నావెనుకనున్న యీభటుఁడు నేను జెప్పినట్లు వినును. మేమిరువురమును గలిసి యా ముందున్న నల్లురను జంపివేసెదము. అతనికి నాల్గునంచులు ధనమాశ పెట్టెదను."

ముందువైపునకు దృష్టిసారించిచూచెను. ముందు భటులు వీరివంకనేని చూడకుండఁ దమమార్గమున వడివడిగాఁ బోవుట నితఁడు కనిపెట్టెను. వెనుక భటునితో నిట్లు మెల్లగా బ్రసంగించెను.

'ఓరీ ! భీమన్నా'

'అయ్యా ! సిత్తం.'

'మెల్లగా మాట్లాడరా పిచ్చిముండ కొడకా !'

అతఁడుమెల్లగా నిట్లనెను.

'ఇంగ మెల్లింగానే మాట్లాడుతాలెండి ! ముందేం తెల్వకట్లాన్నానుండి. సెలవియ్యండేంటో'

'నీకు బహుమానంవచ్చే డబ్బుకంటె రెట్టింపు నేనిచ్చి యావజ్జీవం నిన్ను నాకొలువ్వులో నుంచుకొనెదను. నే నొక చిన్న సంగతి నీతోఁ జెప్పఁదలఁచుకొన్నాను. నీవుకూడ దాని కంగీకరించుదువా ?'

'ఇన్నాళ్ళున్నండి మీారెన్నంపించిందాని కెదురెప్పుడైనా సెప్పానండి? ఆ సంగతేంటో సెలవియ్యండి. శెస్తా'

'ప్రమాణ పూర్వకముగాఁ జేసెదవా?'

'ఓ! పెరమాణ పూర్వకంగా చేస్తానుండి! చెప్పండి'

'అతి రహస్యమునుమీా! వెళ్లఁబుచ్చఁగూడదు'

'అట్లాగే'

అతఁడు తన హృదయమునందలి యుద్దేశమెల్ల నతని కెఱింగించెను. అతఁడంతయు సాకల్యముగా వినెను. ఆ భటుఁడు వట్టిమోటువాఁడు. కాని యతనికింగూడ దురాశ పుట్టెను. ఆ స్త్రీ రత్నములలో నొకర్తె నపహరింపవలయునని అతని కాశపొడమెను.

స్త్రీలును ధనమును ప్రపంచములో నెల్లరకు నాశ గల్గించును. ఆ రెంటివలననే తలలు పగులును. కంఠములు తెగును. రాజ్యములు నశించును. ఋషులు, యోగులు, సంసారులు, మునులు, నాగరకులు, అనాగరకులు, అందఱు వారిని గామింతురు. ప్రపంచములోని కక్షలకు దెబ్బలాటలకు, ఆరెండే ప్రధాన బీజములు. అతఁడు మెల్లగా నిట్లనెను.

'అందు కడ్డంలేదు గానండి, నానొక సంగతి మనివి సేస్కుంటా'

'అదేమిటి? త్వరగాఁజెప్పు'

అతఁడు సందేహించెను. ఆభటుని సందేహము నతఁడు కనిపెట్టెను.

'సందేహింపక త్వరగా చెప్పు. సమయము మించి పోవుచున్నది'

'అచ్చైప్తే మీకోఁపం వస్తుందండి!'

'నాకు కోపమురాదు. నీమనస్సులో నేమున్నదో దాఁచక త్వరగా నాకుఁజెప్పుము. నేను వీలయినఁ జేసిపెట్టెదను'

'ఆ యిద్దర్లో నాకొక పిల్లని దయచేయించాలి'

ఆ మాట యతని మనస్సునకుఁ గంటకమాయెను. కాని యతఁడు దానిం గప్పిపుచ్చెను. తనలోఁ దా నిట్లనుకొనెను.

'ఈ మోటవాని కా సుందరీమణులలో నొక్కరితె కావలయునట! కానిమ్ము! ప్రస్తుతము గడువవలయు. తరువాత గాని యితనిని సుళువుగా వంచింప వీలులేదు.'

అతఁడు మెల్లఁగాఁ బయికిట్లు చెప్పెను.

'ఇందులకేనా యింత సంశయ పడుచున్నావు? దీని కింతగా సంశయింపవలసిన యగత్యమేమికలదు? కార్యమునకుం గడంగుము. నీ యిష్టము నట్లే నెఱవేర్చెదనులే.'

ఆ భటునిహృదయమున నూత్న మనోరథములు మొలకెత్తెను. అతనిముఖము సంతోషపరీవృతమాయెను. అతం

డందుమున్ని యుబ్బి తబ్బిబ్బు లగుచుండెను. ప్రాకృత జను లల్ప సంతోషులు. వారికిఁగల్గు సుఖదుఃఖాది భావములు వారిచే గోపనము చేయఁబడక పయికిఁ జిక్కగాఁ బ్రస్ఫుటమగుచుండును. అట్టివారికి దూరదృష్టియుండదు.

'సిత్తం. సిద్ధంగున్నానండి'

'సరే, కొంచెము సేపు తాళు'

ఆ కుయుక్తిపరుఁడు తనదృష్టి నిపుడు స్వర్ణకుమారి వంకకుం ద్రిప్పెను. ఆమెను మెల్లఁగాఁబిలిచెను. ఆమెకుఁ దనయుద్దేశము నెల్లఁ జెప్పెను. ప్రత్యుత్తరమీయలేదు గాని యామె కటాక్షమాపనిచేసెను. అది యా కుయుక్తిపరుని మోము దమ్మిపైఁ బ్రసరించి యతనిహృదయముం గొల్లఁగొనెను. అతఁ డా యర్థమును గ్రహించెను.

'మేము కార్యమున కుపక్రమింప వచ్చునా?' అని యతఁడు పల్కెను. కొంచెముసేపువఱకు జవాబురాలేదు. కాని యెట్టకేలకిట్లు మెల్లఁగావినఁబడెను.

'వీరు పోట్లాటయందు మిక్కిలి సమర్థత కలవారు. ఆయుధముల నిచ్చినచోఁ దగినంత సాయమును మీకుఁజేయఁ గలరు'

ఆ వాక్యములతనిని పరవశత నొందించెను. అతఁడొక నిముసము ప్రపంచమును మఱచెను. తనప్రక్కనున్న భటుని దగ్గఱనుండి రెండు బల్లెములను గైకొని యా సుందరీమణి

కొనసాగెను. ఆ సుందరీమణు లిరువురు చెఱియొకటి తీసికొనిరి. ప్రాతఃకాలమగుచుండెను. ఈ నాల్గు గుఱ్ఱములును వడిగా నడువఁ దొడఁగెను.

ముందుఁబోవుచున్న నాల్గు గుఱ్ఱములు నాగియుండెను. వారు ముందువంకఁజూచుచుండిరి. ఆవయిపున నొక చెరువుండెను. వారా చెరువుదగ్గఱ ప్రాతఃకృత్యములు నిర్వర్తింపవచ్చునని తలఁచి గుఱ్ఱములనాపి తమవెంటనే కొంచె మాలస్యముగా వచ్చుచున్న స్వజనము రాకకై చూచుచు నుండిరి.

ఇంతలో నా నలుగురలో నొకఁడు కెవ్వునఁ గేక వేసెను. వెంటనే కడమ ముష్వురును బ్రక్కకుఁదిరిగి చూచిరి. వెనుక నుండివచ్చి సుందరీమణులును కుయుక్తిపరుఁడును భటుఁడును వారిని బల్లెములతో బొడిచిరని మీకుఁజెప్పవలయునా?

రెండు పక్షములవారును గొంచెముసేపు పోరిరి. కాని ముందుగాఁదిన్న బలమైనగాయములచేత మొదటి నల్గురు పడిరి. పాపము వారు ప్రార్థించుచున్నను, సుందరీమణులు వారించుచున్నను విడువక, ఆ కుయుక్తిపరుఁడును, భటుఁడును, ఆ నల్గురలోఁ గొన యూపిరితోనున్న వారినిం బొడిచి చంపిరి. ఒక్కనిముసములో ఆ నల్గురు పరలోకమున కేగిరి.

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము

ప్రతి ఫలము

ఆ భటులు నల్గురును జచ్చిరి. ప్రాతఃకాల మాయెను. మందమారుతము నిర్మలముగానున్న యాకసమున హాయిగా వీచుచుండెను. వెలుతురు కొంచె కొంచెము హెచ్చుగుచుండెను. వెన్నెలపెంపు నశించిపోయెను. మన సుందరీమణు లిరువురును మేలి ముసుగులను సొగసుగా సవరించుకొనిరి. వారి ముఖములు సరిగాఁ గన్పడుటలేదు. కుయుక్తిపరుని కన్నులా వారిజాక్షుల ముఖపద్మములమీఁదికి స్వారిచేయుచుండెను. వారి మేలి ముసుగులనుండి యప్పుడప్పుడు నొక విధమయిన క్రొత్త మందహాసములు జనించుచుండెను. ఆ చిఱునగవుల యందుఁ బెద్దయర్థమున్నట్లు తోఁచుచుండెను. కాని దానిని మనము గ్రహింపఁజాలము. ఆ కుయుక్తిపరుఁడు మాత్రము తన యందలి మోహముచే నా మందహాసము లట్లు పొరలి వచ్చుచున్నవని యనుకొనుచుండెను. కామాంధులు, మోసమును గుర్తింపఁజాలరని లోకమున వాఁడుక. అయినను సర్వత్ర కాముకులు మోసమునే కాంచుదురని సిద్ధాంతముచేసి చెప్పఁజాలము. చెప్పిన నది కల్ల.

ఆ నల్గురును జచ్చినవెనుక, యీ నల్వురును చెఱువు గట్టుపైకి నెక్కిరి. అచ్చట ప్రక్షాళనాది ప్రాతఃకాల క్రియలు నిర్వర్తించుకొనుటకు మిక్కిలి యనుకూలముగా నుండెనని వారందఱు దీర్మానించుకొనిరి. సుందరీమణు లొక పచ్చిక తావునం గూరుచుండిరి.

వారి మందహాసములు, వారి విలాసములు, ఆ కుయుక్తి పరుని హృదయమును నీరుజేయుచుండెను. ఎప్పుడా సుందరీమణులు తనయంకపీఠిం గూర్చుండురా యని యతనిమనస్సు త్వరపడుచుండెను. ఆ యిరువురును దన్ను ప్రేమించిరని యతండు తలంచెను. కాని యందులకు ప్రతిబంధకముగా నచ్చట, ఆభటుండొకండు కలండు. అతనికి మఱొక సంకటము కూడఁగలదు. ఆ యనాగరకునకు నొక సుందరీమణి నొసంగ నతని కిష్టములేదు. అతఁడెప్పుడు తన్నుంజంపి యా సుందరీమణులం గైకొనునో యని భయము. సందేహమయ మనస్కులకుఁ బ్రపంచమంతయు సందేహమే. అంతయు భయమే. వారికి శాంతి యుండదు.

ఆ భటుని హృదయముకూడ నట్లే చలించుచుండెను. వారిని విడిచి దూరమేగుట కతని కిష్టములేదు. కాని యతని కింత సందేహములేదు. తనకితఁడే యుపాయముఁ జేయకున్నను తాను దూరముగాఁ బోయినచో గుఱ్ఱములపై నెక్కి యా ముగ్వురును బాఱిపోవుదురని లోపల భయముకలదు. అతఁడు

కూడ నా సుందరులవంక మాటిమాటికి వీక్షించుచుండెను. తనమీఁది ప్రేమచేతనే వారట్లు మందహాసములు చేయుచున్నారని యతఁడును భావింపఁ దొడఁగెను. అతని మనమున కది యంతకంతకు హర్షమును గల్గించుచుండెను.

ఆభటుఁ డట్లు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులవంకఁ జూచుటకు యుక్తిపరున కసహ్యముగానుండెను. చూడుడు! ఒక్క నిముసములో నెట్టి విచిత్రభావము లుదయించుచున్నవో? ఆ యిరువురహృదయములందును బరస్పర ద్వేష ముదయించెను.

జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులముఖమునఁ జింతకన్పట్ట దేమి? విజయసింహ రాధాకుమారులను వరించిన కాంతా రత్నములేనా వీరు? అయినచో వారికి సంతోషముగానున్న దేమి? వారిముఖములనుండి వెల్వడుచున్నయా ఆగడపు జిఱునగవుల కేమేని యర్థముకలదా? నిష్ప్రయోజనముగా నట్లేల నవ్వవలయును? ఆ కు యు క్తి ప రుఁ డా భటునివంకఁ జూచి యిట్లనెను.

'ఓరీ! భీమన్నా! యిటురారా'

'అయ్యా! సిత్తం. ఎందుకుండి?'

'నాలుగు పల్లుతోముకొను పుల్లలను విఱుచుకొనిరారా'

అతని కది యిష్టములేదు. కాని యింతలో నేమివచ్చునని యతడందు కంగీకరించెను. దూరమేగుట కతనికిష్టము లేదు. నాల్గుదిశలకును దృష్టిసారించెను. ఇర్వునది ముప్పది గజ

ములలోనే యొకచెట్టుండెను. ఆచెట్టేమిచెటో, దానిపుల్లలు పల్లుదోముకొనుటకు పనికివచ్చునో రావో, అతఁడు పరీక్షించి చూడలేదు. పైకెక్కి పుల్లలను విఱుచుచుండెను.

ఆచెట్టు క్రిందికేగి కుయుక్తిపరుఁడు పైనుండి పడుచున్న పుల్లల యాకులు దీయుచుండెను. అతఁడు నాల్గయిదు పుల్లలుకోసి 'యికచాల్లే' అని దిగివచ్చుచుండెను. కుయుక్తిపరుఁడు పుల్లల యాకులు తీయుచున్నట్లు నటించుచునే ఆచెట్టుమొదలు దగ్గఱకు వచ్చెను. ఆస్కంధము మిక్కిలి పొడవైనది, లావయినది. ఆ భటుఁడు దానిని గాఁగిలించుకొని ప్రాఁకుచు క్రిందికివచ్చుచుండెను. మానిసి యెత్తువఱకును రాఁగనే మన కుయుక్తిపరుఁడు బొడ్డులోనున్న ఖడ్గముందీసి యాభటుని కుడిడొక్కలో నొక పెద్దపోటు పొడిచెను. 'ఛీ! కుక్కా! యెంతపన్నేశావురా!' అనుచు నాతఁడు క్రిందఁబడెను. అతనిపండ్లు పటపటమనుచుండెను. అతఁడొకసారి కాలెత్తి మన కుయుక్తిపరునిం దన్నఁబోయెను. కాని సాధ్యము కాలేదు. బాధహెచ్చెను. గిలగిల కొట్టుకొనుచుండెను. ఇంతలో మఱియొకపోటువచ్చి కరమునం దగిలెను. పాప మతఁడు ప్రాణములు విడిచెను!

కుయుక్తిపరుని హృదయము పరిపూర్ణానంద మయమైపోయెను. అతని సంతసమునకు మేరలేదు. అతని భయము సందేహము సర్వమును నాశమాయెను. భయ సందేహములను

నివర్తించుకొన్నట్లే యాచెఱువునందలి జలములలో స్నానము చేసి తనకలుషముంగూడఁ బోగొట్టుకొనందలంచి స్నానము చేసెను. ఎన్ని పాపములుచేసినను నరుఁడు గంగాస్నానముం జేసెనేని యవియన్నియు నశించునని యతని నమ్మకము కాఁబోలు !

అతనిహృదయము హర్షప్రపూర్ణమాయెను. శరీరము నంగల రక్తముపోయి నిష్కల్మషమాయెను. వెంటనే బయటికి వచ్చి క్రొత్తదుస్తులు తొడిగికొనెను.

అప్పుడే ప్రొద్దు పొడుచుచుండెను. ఆసుందరీమణులా స్థలముననే, అట్లే కూర్చుండియుండిరి. ఆ మేలిముసుఁగులు తీయలేదు. ఆ మందహాసము తగ్గలేదు. అత్యాతురతతో నతఁడచటికింబోయెను.

‘ సుందరీమణులారా ! ఇఁక నన్ను ననుగ్రహింపుఁడు ’ అనెను. ప్రత్యుత్తరములేదు. మందహాసమే.

‘ మీ మేలిముసుఁగులుతీసి మీ కటాక్షవీక్షణములచే నన్ననుగ్రహింపుడు’

మరల మందహాసమే. ప్రత్యుత్తరములేదు. కాని ‘మౌనమర్ధాంగీకార’ మని యతఁ డుప్పొంగుచుండెను.

‘ మీరు ముగ్ధలు. మీకు సిగ్గు స్వాభావికము.’ అని యాసరసుఁ డందొక్క సుందరిని ముద్దుఁబెట్టుకొనెను. ఆమె

యతనిని గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. పాప మెందుచేతనో కాని యారసికున కది కష్టముగాఁ దోఁచెను. గిలగిల తన్నుకొనెను. కాని పట్టువీడలేదు. ఆ సుందరి యిట్లుపలికెను.

'కాముకుఁడా! మీరు సుందరీమణులు కారు. ఆంధ్ర వీరులు. నీబలముం జూపుము'

అని యెత్తి యతనిం గుదిలించి నేలపై విసరివేసి త్రొక్క పట్టెను.

ఆ యిరువురు సుందరీమణుల మేలిముసుఁగులు నొక్కపరి క్రిందఁబడెను. పరాక్రమమును సూచించు నిరువు రాంధ్ర వీరుల ముఖములు కుయుక్తిపరునియెదుటఁ బ్రకాశించు చుండెను. ఒక్కదెబ్బతో నతఁడు గతించెను. ఆ యిరువురు నందు స్నానముచేసి విజయనగరము దారింబోవఁ జొచ్చిరి.

ఇరువదియారవ ప్రకరణము

కాలకూటము

'జ్ఞాతిశ్ఛేదన లేనకిం' అని యొక నీతిశాస్త్రవేత్త వక్కాణించెను. జ్ఞాతులలోఁ బరస్పరవైరము స్వాభావికముగాఁగల్గుచుండును. ఒక తల్లికడుపునం బుట్టుటయూ వివాదహేతువు ? అట్లెంతమాత్రమునుఁ గాఁజాలదు. ముందుఁ బరస్పరము కలహింపనున్న సోదరులే బాల్యావస్థయం దత్యంత ప్రేమతో మెలఁగుచుందురు.

'మాతాపుత్ర విరోధాయ హిరణ్యాయ నమోనమః' అని మఱియొక కవి చమత్కరించెను. నిశ్చయముగా ధనమే ప్రధాన వైరకారణము. అచ్చటనే సోదరులకుఁ గక్షలు, విరోధములు. సర్వమునకు నదియే కారణము !

కాని యౌదార్య వృత్తిగలవారికి సమయోత్పన్నమగు నాక్రోధము చిరకాలమువఱకు నుండదు. వెంటనే నశించును. ప్రపంచము పెక్కురీతులు. కొందఱకా భావమే కలుగదు. మఱికొందఱు నాఁటివైరమునే సర్వకాలమును లోన నుంచుకొందురు. వారే విషపూరిత హృదయులు.

రాజకుమారులకుఁగల్గు వైరము దీనికింజాల భిన్నమైనది. ఒక తండ్రి కడుపునఁ బుట్టినవారిలో నొకఁడు రాజగును.

కడమవారి కా గౌరవము లభింపదు. ఇది వారి హృదయముల నా[illegible]జన్మమును దహించుచుండును. వారు స్వభావసిద్ధముగాఁ బౌరుషవంతులు. అందుచే వారు మఱింత దహింపఁబడుదురు. వారి కట్టియెడ సమయము తటస్థించినచో నేమి సంభవించును? రాజ్య విభాగము చేయుట కభిలషించుచుందురు. రాజ్యములోఁ బరస్పర కలహము లంకురించును. అపుడు శత్రు రాజులకు మంచి తరుణము చిక్కును.

చక్రధరుఁడు రాజవంశీకులలో నొకఁడు. అతనికి విజయనగర సామ్రాజ్యమున వారసత్వము కలదు. కాని రామరాజు దానిని బలముచేతను, బుద్ధిచేతను, ఆక్రమించుకొనెను. అతఁడేమి చేయుటకును అవకాశము చిక్కినదికాదు. అతనికి బాల్యమునుండియు రాజ్యకాంక్ష విస్తారము. కాని యతని పక్షము దుర్బలమై పోయెను. అతనికి రాజ్యసంపాదనము చేయుటకుఁ దగినంత సాయము చేయువారెవరు? అందుచే నతఁడు చక్రవర్తియగు రామరాజిచ్చు భరణముతోఁ దృప్తి వహించుచుఁ గాలము గడుపవలసినవాఁడాయెను. అతని కది రుచించునా? తనకు గౌరవములేదు. రాజ్యములేదు. రాజకార్య ప్రసక్తిలేదు. పరిపాలనలేదు. సామంత ప్రభువులు తన్ను సేవింపరు. రాజ్యములోఁ దనమాట నెవరును వినరు. ఇదియంతయు నతనికిఁ గష్టముగానుండెను. అయిన నతఁడేమి చేయఁగలఁడు?

చక్రవర్తితో నెదుర్కొనుటకు మదించిన యేన్గులు, గుఱ్ఱములు, కాల్బలములు కావలయును. ధైర్యశౌర్యయుక్తులయిన యోధులు కావలయును. వీనినన్నింటిని సంపాదింపఁదగిన స్నేహితు లుండవలయును. రథము లుండవలయును. ఆయుధము లుండవలయును. ఫిరంగులు మొదలగునవన్నియు నుండవలయును. ఇన్నిటిని సంపాదించుటకు వలసినంత ధన ముండవలయును. ఇదియంతయు నతఁడు నెఱవేర్పఁగలఁడా?

ఇఁకఁ గర్తవ్యమేమి? ఎట్లయినను రాజ్యము సంపాదింపవలయును. నేర్పుతో విషమయినను ద్రావింప వచ్చును. మెల్లఁగా లోలోపలఁ గుట్రలుచేయ మొదలుపెట్టెను. చక్రవర్తిని మిక్కిలి ప్రేమించుచున్నట్లు నటింపఁజొచ్చెను. మృదుమధురముగాఁ జక్రవర్తికి నొచ్చకుండ మాటలాడఁదొడఁగెను.

వృద్ధుఁడైన రామరాజు స్వభావముచేతఁ బరులను నమ్మునట్టివాఁడు. అతఁడు కపటికాఁడు. కపటులవర్తన మతనికిఁ దెలిసినదికాదు. తనవలెనే లోకమును భావించెను. అంతకంతకుఁ జక్రధరుఁడు తన్నుఁ బ్రేమించుట విస్తారమైన ట్లతనికిం దోఁచుచుండెను. అందుచే నతఁడును, అంతకంతకుఁ దనకుఁ జక్రధరునందుఁగల ప్రేమను వృద్ధికావించెను. అతనికి రాజ్యమున గొప్పయుద్యోగములిచ్చినచోఁ బాపమతనికి రాజ్యము లేని లోపము తీరిపోవునని తలఁచెను. పెద్దయుద్యోగము

లన్నియు నిచ్చెను. క్రమక్రమముగా నతనికి సర్వాధికారము నొసంగుచుండెను. తుదకు సర్వరాజ్యకార్యములలోను, అతవి సలహాను గైకొనుచుండెను.

ఇంతలోఁ జక్రధరునకు మఱియొక యండదొరికెను. అది యేదో మీారెఱుంగనిదికాదు. ఆయుండ ఆదిల్‌శాహా. ఇతఁడు విజయనగరసామ్రాజ్య పాలనమున నెట్లు భాగము వహించినది మీారెఱుఁగుదురు. ఇట్లీ యిద్దఱును సమాన కాంక్షగలవారగుటచే మిత్రులైరి. ఏకాభిప్రాయవంతులకు మైత్రి సుకరము. వారిద్దఱు కొన్ని నిబంధన లేర్పఱచికొని విజయనగరసామ్రాజ్యమునుమ్రింగ నిశ్చయించుకొనిరి. అప్పటి నుండి యిద్దఱును కుట్రలుచేయుచు సమయము వేచియుండిరి.

విజయనగర సామ్రాజ్యమునకుఁ జాలకాలమునుండి మంత్రిత్వమును జేయుచుఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచిన వంశమునందు బుద్ధి సాగరుఁడు జనించెను. అతఁడు వారితంత్రములను గ్రహించెను. అవి యతని కెంతమాత్రమును గిట్టినవి కావు. స్వాభావికమగు వైరము తటస్థమాయెను. సమయమునుజూచి బుద్ధిసాగరునిం జంపవలయునని వారు నిశ్చయించుకొనిరి. కాని యతనిబుద్ధి యపారమైనదగుటచేఁ దప్పించుకొనుచు వచ్చెను. కడపటకు చెఱసాలలో వేయించుటయు, తుంగభద్రానదీ సమీాపమునం జంపించుటకు యత్నించుటయుఁ గావించిరి.

ఈ ప్రయత్నము విఫలమగుట యతని ద్వేషమును క్రోధమును ద్విగుణముచేసెను. అతఁ డే దేశముననున్నను

దన్ను సాధించునని భయము. అతఁడు రేపు జఱుగనున్న మహాయుద్ధమునకు వచ్చుట చక్రధరునకుఁ బెక్కువిధముల నషము. తనయెత్తులకు నెదురెత్తులు పన్నును. విఘాతములు కల్పించును.

అందుచే నతఁడు చాలమంది చారులను సంపాదించి దేశదేశములకును బంపెను. ఎక్కడఁ గన్పడిననుసరే, అతనిం ద్రుంచి శిరస్సును రహస్యముగాఁ దెచ్చి తనకిచ్చిన వారి కేబది వేలరూపాయిల నిచ్చెదనని యేకాంతమున నాచారులకుం జెప్పి పంపెను. ఆచారులపైనఁ గొందఱనధికారులను నియోగించెను. వారెప్పటి వార్తల నప్పుడు తనకు రహస్యమందిరములలోఁ జెప్పు నట్లేర్పఱచెను. ఇప్పుడు తానే మంత్రియు సర్వాధికారియునై యందునఁ గోశధనమును స్వేచ్ఛగా వెచ్చించుచుండెను. అతనికిఁ బ్రతి విషయమునను, తారానాధుండును, ఆదిల్షాహాయుం దోడ్పడుచుండిరి. తారానాధుఁడెప్పటి విషయము నప్పుడే గోల్కొండకుఁ బంపుచుండెను.

ఇరువదియెడవప్రకరణము

ఆంధ్రులు

గోల్కొండ నవాబు రామరాజచక్రవర్తిచే పంపఁబడిన రాయబారి నట్లు తిరస్కరించుట విజయనగర పట్టణములో నాబాలగోపాలమును దెలియవచ్చెను. బాల్యముదాటి వయసు వచ్చినప్రతి యౌవనుని హృదయమును రోషపూరితమాయెను. సైనికులు మండిపడిరి. యోధుల ఖడ్గము లప్రయత్నముగనే యెగిరి తురుష్క కుల విధ్వంసనమునకుఁ బర్వులెత్తసాగెను. ఆ మహానగరమున నున్న యాంధ్రులు, కర్ణాటులు, ద్రావిడులు, ఇంతయేల! సర్వహిందూ జాతులును దురుష్కవినాశమును జేయుటకు సన్నద్ధులై యుండిరి.

వేలకొలఁది కుమారు లాంధ్రసామ్రాజ్యమునకుం గల్గిన యీపరాభవమును దీర్చుటఁగాని చచ్చుటఁగాని కావించెదమని తుంగభద్రాస్రవంతీ పవిత్రజలములను స్నానముచేసి పరిశుద్ధులై శపథముచేసిరి. ఆంధ్రయౌవనవతులు పురుషవేషములందాల్చి యుద్ధరంగము నకుంబోవ సన్నద్ధురాండ్రైయుండిరి. వీరమాతలు తమ కుమారరత్నములకు వలయునేని సమరరంగమునంజచ్చి యాంధ్రపౌరుషమును నిల్పుఁడని బోధించుచు వారినట్లుచేయఁ బ్రార్థించుచుండిరి. మహాకవులు వీరరసోత్సా

దకములైన గీతములచే పూర్వపుటాంధ్రయోధుల సుప్రసిద్ధ కీర్తిని, శౌర్యధైర్యములను గీర్తించుచుండిరి. గోల్కొండ సైన్యమును నాశముచేసి నవాబును బ్రాణములతోఁ బట్టుకొని తెచ్చి యిచ్చుటో లేక యుద్ధరంగమునఁ బ్రాణములు విడిచి వీరస్వర్గమును బొందుటో కావింతుమని నిర్భయముగాఁ ద్రికరణశుద్ధిగా వాగ్దానములను జేయుచుండిరి.

కృష్ణానది మొదలు కన్యాకుమారివఱకునుగల యాంధ్ర సామ్రాజ్యమునందలి యెల్లరాజులు, జమీందారులు, రాష్ట్రపాలకులు, ఉన్నతోద్యోగులు, బాలకులు, యౌవనులు వృద్ధులు, పిన్నలు, పెద్దలు, అందఱును గలిసి యాంధ్రజాతీయ సంకీర్తనములు చేయుచుఁ దమకు జయమిచ్చి తమ దేశమునకు యశముఁ గూర్పవలయునని దేవునిం బ్రార్థింపఁగడంగిరి. కొంచెము జ్ఞానము పౌరుషమునుగల ప్రతివీరుఁడునువచ్చి సామ్రాజ్య సైన్యమునం జేరుచుండెను.

ఇంతలోఁ దుచ్ఛుఁడును బాపియుఁ గ్రూరాత్ముఁడు నగు ఆదిల్షాహా రామరాజునకిట్లు కబురుపంపెను !

' మీరు నారాజ్యములోనుండి పూర్వము తీసికొన్న దుర్గములను నాకిప్పింపుఁడు. నేను మీయందు యథాపూర్వకమగు భక్తితోనేయుండి మీపక్షమునంబోరాడెదను. ఆయా దుర్గములనీయక మీరు తిరస్కరించినయెడల నేను మీపక్ష

మున నుండఁజాలను. శత్రువుల పక్షము వహింపవలసివచ్చును. అప్పుడు మీరు క్రోధమువహించినను లాభము లేదు.'

ఇది గోరుచుట్టుపై రోఁకలిపోటాయెను. ఆంధ్రులకిది మఱింత కోపమును గల్గించెను. ఈ యాదిల్షాహాకు రామరాజిదివఱకుఁ బెక్కుయుద్ధములలో సాయముచేసెను. ఇతర తురుష్కులు తనపై దాడి వెడలినపుడెల్లవచ్చి రామరాజుపాదములు పట్టుకొనుచుండువాఁడు. అతఁడు దయఁదలఁచి తనసైన్యములను సాయమంపి యతనిని రక్షించుచుండువాఁడు. ఇట్లు పెక్కుగొప్పయుద్ధములలో రామరాజతనిని గాపాడెను. వేయేల ? రామరాజు సాయము లేకున్నచో, ఆదిల్షాహాను దదితర తురుష్కప్రభువులు పాతాళలోకమునకుం ద్రొక్కివైచియుందురు. తనవలన నింత సాయముపొంది, తనదగ్గఱకువచ్చి ' నాయనా ! తండ్రీ !' యని పిల్చుచుండు ఆదిల్షాహా లోలోపలఁ దనరాజ్యములోనే కుట్రలు పన్నుచుండెననియుఁ దన కీట్టివార్త నంపుననియు నుదారహృదయుఁడగు రామరాజెఱుఁగఁడు.

ఆదిల్షాహా తియ్యని పలుకులు విన్నవారు నిజముగా, అతఁడు రామరాజును భక్తిచేతనే అట్లు పిల్చుచున్నాఁడని తలఁచిరి. అందుచే వారుకూడ తుదకతఁడిట్లు చేయునని యెఱుఁగరు. నమ్మకముగలవారు పరులహృదయమును, రాఁబోవు కష్టములను గనిపెట్టనేరరు.

విజయనగర పట్టణము కలఁగుచున్న మహాసముద్రము వలె నుండెను. దర్బారు గావింపఁబడెను. చక్రవర్తి నోటినుండి ఆదిల్షాహా యంపిన రాయబారము వినఁగనే ప్రజలుద్రేకముచే మండిపడిరి.

'ఆదిల్ శాహాను బట్టి ఖండఖండములుగా నరికినను పాపములేదు'

'ఓరీ! దురాత్మా! నిన్నటిదాఁక కుక్కవలె మావిజయ నగరమున సంచరించిన నీకెట్టి పరాక్రమము వచ్చినదిరా?'

'అయ్యా? ఆతుచ్ఛునిపైకి నన్నంపుఁడు. దేవరవారి యుప్పు తిన్నందులకు తీరువవలసిన ఋణమును దీరిచి ధన్యుఁడ నయ్యెదను'

'ఆంధ్ర సామ్రాజ్యలక్ష్మికి నూతన యౌవనము సంప్రాప్తించుచున్నది. అందుచేతనే శత్రువులకిట్టి పోఁగాలము సమీపించుచున్నది'

'నా కా దుర్మార్గుంబట్టి తేవలయునని చాల గోర్కి కలదు. దేవర యానతిత్తురేని యతనిందెచ్చి తమ పాదపద్మములకడ నుంచెదను'

అనుచు కొందఱు గొణుగువారును, మఱికొందఱు వీరులు లేచి సభలోఁ బలుకువారునై యుండిరి. ఏకగ్రీవముగా సభ్యులెల్లరును యుద్ధముచేయఁ దీర్మానించిరి. సభ సంక్షోభింపఁ గడంగెను. కొందఱాంధ్రి జాతీయగీతములం బాడిరి.

మఱికొందఱు జయప్రార్థనలు సల్పిరి. 'ఆంధ్రమాతకు జయ్ జయ్' అను శబ్దములు దిగంతములం బ్రతిధ్వనించుచుండెను.

సైన్యము పెక్కు చిన్నచిన్న భాగములుగా విభజింపఁబడెను. అట్టి పెక్కు చిన్నభాగములపైన నొక్కసైన్యాధికారి నియమింపఁబడెను. వీరిక్రింద నుపసైన్యాధి కారులుండిరి. సైన్యాధికారులపైనఁ బ్రధాన సేనానాయకులుండిరి.

సైన్యములోఁ బ్రతిభాగమునకును సమస్త పదార్థములు తెప్పించి యిచ్చు నంగళ్ళు స్థాపింపఁబడెను. శాకములు, భోజన సామగ్రులు, మిఠాయిలు, పండ్లు, ఫలములు,సర్వపదార్థముల నాయంగళ్ళలో నమ్ముచుండిరి. ప్రపంచములో నే భాగమునను గానరాని గొప్పగొప్ప వైద్యులా సైన్య సముద్రమున నుండిరి. వారెట్టి గాయములనైనను నిముసములోఁ గుదుర్పఁగలరు. వారెఱుఁగని చికిత్సలుగాని మార్గములుగాని లేవు. వారిదగ్గఱఁ జిత్రములయిన పనిముట్లుండెను. వానిసాహాయ్యమువలన వారు వెంట్రుకలను నిలువుగా రెండుగాఁ జేయఁగలరు. అంతసూక్ష్మమైన శస్త్రసాధనములు నేఁడైనఁగలవా ?

ఈభటులకుఁ గావలసిన యంశములను వస్తువులను సేకరించి తెచ్చుటకుఁ దగినంతమంది సేవకులు నియోగింపఁబడిరి. వారెప్పు డేకార్యముచేయవలసిన నప్పుడు దానిని జేయ నడుము కట్టుకొని సన్నద్ధులై యుండిరి. ఆ సైన్యమునకు, బియ్యము, రొట్టెలు, సంభారములు, మొదలగు సర్వవస్తువులు సంసిద్ధము

చేసిరి. వీరు తెల్లరు పొంగిపోవుచుండిరి. వార్తా హరు లెప్పటి వార్త లప్పుడు తీసికొనిరా నియమింపఁబడిరి.

రామరాజొక లక్షసైన్యమును దనతమ్ముఁడగు తిరుమల రాయుని కిచ్చెను. ఇరువదివేల గుఱ్ఱములు నీతనికే యియ్యఁబడెను. ఇంకొక గొప్పసైన్యభాగము వేంకటాద్రి కొసఁగెను. విజయసింహుఁడు మఱొక పెద్దసైన్యముపైన నధ్యక్షత వహించెను. తానొక గొప్పభాగమున కధ్యక్షతం జెందెను.

ఆ గొప్పసైన్యమూఱు లక్షలకుమించి కదలుచున్న మహాసముద్రమువలె నుండెను. పర్వతములు కదలుచున్నవో యన నొప్పుచున్న యేనుఁగులు వేలకొలఁది యుండెను. లక్ష గుఱ్ఱములుండెను.

ఇరువదియెనిమిదవ ప్రకరణము

తురుష్కులు

హిందూదేశమునఁ బశ్చిమ భాగమునఁ గొండలవరుస యొకటి కలదు. అది ప్రకృతి సౌందర్యమునకుఁదావు. దానినే యస్త్రాద్రియందురు. అందుఁ గృష్ణ గోదావరీ మొదలగు నదులు, శాఖానదులు పెక్కులు జనించుచుండును. ఆపర్వత శ్రేణియొక్క యుత్తరార్ధభాగము హిందూసామ్రాజ్యమును మహమ్మదీయులనుండి విముక్తినందించి, దానిస తనమును విముక్తగావించి, స్వతంత్ర సామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకై ప్రయత్నించి విఖ్యాతిగాంచిన మహారాష్ట్రులకు వాసస్థానము.

అందు, అహమ్మదు నగరను నొక పట్టణముకలదు. అది కృష్ణా గోదావరీ జన్మప్రదేశములకు సమీపముగానున్నది. అది పూర్వము గొప్పపట్టణమై ప్రసిద్ధికెక్కియుండెను. ఆ కాలమున నది యొకరాజ్యమునకు రాజధాని. ఆరాజ్యము పేరు 'అహమ్మద్‌నగరు రాజ్య' మందురు. దానికి నిజాంశాహీ యనియు మాఱుపేరుకలదు. ఆరాజ్యపుఁ బ్రస్తుతపు నవాబు పేరు బుర్‌హాన్ నిజాంశాహా.

ఒకనాఁటి సాయంసమయమున నతఁడును, అతని మంత్రియుఁగూడి యిట్లు లాలోచించుకొనుచుండిరి.

నవా:-తురుష్కులతోఁ దురుష్కులు కలహించుటచేతనే మీరన్నట్లీ విజయనగర సామ్రాజ్యము ప్రక్కలోని బల్లెమట్లు వర్తించుచున్నది.

మంత్రి:-దీని నణఁగఁద్రొక్కితీరవలయును. కాఫరులను హింసించుటయు, వారిని మతములోనికిఁ జేర్చుటయు మన ధర్మము. హిందూదేశములఁ దక్కిన భాగములయందు, కొద్దిగనో గొప్పగనో హిందువులు మనమతమును స్వీకరించిరి. కాని యీ రాతిసిమూలమున మన మీ దక్షిణహిందూస్థానమున నొక్కని నేని మనమతమునం జేర్పలేకపోతిమి. దీనిని నాశము చేయకుంటిమేని మన మాన ప్రాణములు దక్కవు.

నవాబు:-నిశ్చయము. దేవుని యపరావతారమనందగిన మహమ్మదుగోరి హిందూదేశమున సామ్రాజ్యమును స్థాపించిన తరువాత, ఇంతటి సుప్రసిద్ధోత్కృష్ట సామ్రాజ్యము మరలఁ బుట్టియుండలేదు. ఇది క్రమక్రమముగా మన రాజ్యములంగూడ మ్రింగుసట్లు తోఁచుచున్నది.

మంత్రి:-దేవా! హిందువులు మంత్రిత్వాది మహోన్నత పదవులను బొందుటగాని రాజ్యములను బాలించుటగాని దేవుఁడయిన అల్లా కిష్టముకాదు. కాని యిది పాపకాలమగుటచే హిందూసామ్రాజ్యములు జనించుటయు హిందువులు మంత్రిత్వాదులను వహించుటయుఁ దటస్థించు

చున్నది. ఇందుకు మనవారుకూడఁ గొంతకారణమే. మననవాబులలోఁ జాలమంది కాఫరులను మంత్రులను గాను, సేనానాయకులనుగాను జేయుచున్నారు. ఇది యెంతయు హానికరము, పాపకార్యము.

నవాబు:- అది సత్యమే. ఆశక్తి తురుష్కులకుండక హిందువులకు లేనేలేదు. ఈమధ్యనొక ఫకీరు నాతో, ఇట్లే చెప్పియున్నాఁడు. ఒక ఫకీరేకాదు, చాలమంది ఇట్లే చెప్పుదురు. అందుచేత నేను నాగొప్ప యుద్యోగములనన్నిటిని మనవారికే యిచ్చితిని. అది మనధర్మము. పాలకులముగా మనము దేవునిచే విధింపఁబడితిమి. వారు మనకు బానిసలు. వారిని బాలకులనుగాఁ జేసి గౌరవించుట తప్పే.

మంత్రి:- ఈయొక్క విజయనగర సామ్రాజ్యమువలన వారి యాటలు సాగుచున్నవి. విజయనగరరాజులకుఁ గ్రమక్రమముగాఁ గండ్లు పొరలు గ్రమ్ముచున్నవి. భరతఖండమునఁ దమంత వారులేరని విఱ్ఱవీగుచున్నారు. గోల్కొండ రాష్ట్రిము నవక్రపరాక్రమమునజయించి ఘానుపురదుర్గమును, బానగల్లుదుర్గమును లాగుకొన్నారు. అంతటితో వారు తమమదమును విడువలేదు. అతఁడిపుడు మనరాయబారులను సరిగా పూర్వమువలె మన్నించుట మానినాఁడు. మనరాయబారు లిపుడతనిముందు నిల్చుండి మాట్లాడవలయునట! ఎంతకష్టము! అతనితోఁ గూడఁ బ్రయాణము చేయు

నపుడతని యాజ్ఞనుగైకొని మఱిగుఱ్ఱము నధిష్ఠింపవలయు నట! దినదినము క్రొత్తయాజ్ఞలు బయలుదేరుచున్నవి.

నవాబు :-ఏమీ! ఇట్టి యాజ్ఞ లిదివఱకులేవే? ఓరీ రామరాజా! నీకెంత పొగ రెక్కుచున్నదిరా? ఇంతకును మాలోమేమిది వఱకుఁ గలహించుటంజేసి నీయాటలు నేటివఱకు సాగు చున్నవి. ఇఁక సాగించుకొందువుగానిలే. మే మిదివఱ కాచరించిన పనులన్నియు నిపుడీ వాచరించుచున్నావుగా? అవి తురకలకుఁజెల్లును. వారు మీరాయబారులను నిల్వఁ బెట్టించి మాట్లాడవచ్చును. మఱి యేమేని చేయవచ్చును. కాఫరునకు నీకుఁగూడ నివి చెల్లునా! ఇంతకును వినాశ కాలము——.

ఇంతలో నొక సేవకుఁ డొక యుత్తరముం దెచ్చెను. మంత్రిగైకొని యిట్లు చదివెను.

'అయ్యా!

మీ దయవలన నన్నికార్యములును గొనసాగినవి. విజయనగర సామ్రాజ్యమును విధ్వంసముచేసి హాయిగా నిర్భీతిగాఁ గాలము గడుపుకొనవచ్చును. నేను మీరుగాక గోల్కొండ నవాబుకూడ మనలోఁ జేరఁగలఁడనుట మీకు విదితమే. ఇపుడు శ్రీబేదర్ నవాబు బర్ద్ శాహా కూడ నిందు లోఁ జేరినాఁడు. మనమతమును, ఆంధ్రులు నాశముచేసి పరా భవముచేయుచున్నారన్న మాట మీరు మఱువఁగూడదు.

అంతవఱకుఁ జదివెను. మంత్రికన్నీరు విడిచెను.

'కాఫరులను హింసించి తురకమతమునంగల్పుకొమ్మని దైవమువిధించెను. కాఫరులే తురక మతమునకు హానిచేయుచున్నారు. కాల మెంతమారినది. అగుఁగాక! దైవమా! మంచి కాలమువచ్చినది. మా నవాబులెల్లమరల నీపరిశుద్ధ మతమును స్థాపింపఁబూనుచున్నారులే'.—

నవా:- ఆహా! దైవమా! అల్లా! పూర్వము మాతాతలు మతముకొఱకై పాశ్చాత్యుల నెదిరించి విఖ్యాతినందిరి. ఇప్పుడు మాకీ మతయుద్ధములోఁగూడ విజయమిప్పించుము. మాకిట్టి యైకమత్యమును మీమతము కొఱకిచ్చినందులకు వందనములు.

అతఁడు మరలఁ జదువఁదొడఁగెను.

'మన మతధ్వంసమున కోర్వజాలక మనము యుద్ధమునం బ్రవేశింప వలసి వచ్చినది. కాఫరులను ధ్వంసముచేసి స్వర్గమును బొందవచ్చును. కావున మీసైన్యములను వెంటనే తాళికోట ప్రాంతములకుం దెప్పింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

శత్రువులు కూడ నాప్రాంతములనే విడియుదురని వాఁడుక. త్వరితము-త్వరితము.

చిత్తగింపుఁడు.'

వా రిరువురు వీరరస భరితులై రి.

'త్వరగాఁబోయి మనసైన్యములనెల్ల విభజించి యాయా భాగముల కాయా వీరులను సైన్యాధిపులనుగాఁ జేయుము.' అని నవాబు అనెను.

ఇరువదితొమ్మిదవ ప్రకరణము

జైత్రయాత్ర

స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల వృత్తాంత మేమయినదో మీ కేమేని తెలిసినదా? స్వార్థత్యాగులయిన యాయాంధ్ర వీరవతంసు లిరువు రెవ్వరో తెలిసినదా! స్వార్థత్యాగుల జీవితములు పవిత్రములు. ప్రాతస్సంస్మరణీయములు. వారికి మనము కృతజ్ఞతంజూపుట మనవిధి.

వీరు మిక్కిలి యవశ్యమగు నొక కార్యభారమును వహించి విజయనగరమునుండి గోల్కొండకువచ్చిరి. గోల్కొండలోనున్నప్పుడు వారికి స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల స్థితి తెలిసెను. వారిని తప్పించుటకై వచ్చి పాపము ప్రాణములను గోల్పోయిన మహారాష్ట్ర సరదారులలో నొకరితో వీరికి బరిచయముండెను.

ఆహా! ఏమి, ఆ మహారాష్ట్ర సరదారుల సాహసము! వారు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారుల రక్షణకొఱకుఁ దమ ప్రాణములనుగూడ నొసంగిరి. వారల్లెల చేయువలయును! మహాత్ముల హృదయములు కేవల పరోపకారైక ప్రయోజనములు. స్వార్థత్యాగము వారికి జన్మతోడనే జనించును. ఆ దేశాభిమాను

లీ సుందరీమణులు పొందుచున్న కష్టములంజూచిరి. వారి నెట్లేని రక్షింపవలయునని తలంచిరి. వేసవికాలమునందలి యత్యంత తీక్ష్ణసూర్యకర జ్వాలలచే మండి భస్మమయి పోవు చున్న వృక్షసంతతులను జూతుము. సాయముచేయము. ఊరకుందుము. కాని యేఫలమును గోరక నీలాంబుదము లతి శీతల జలబిందు నిక్షేపణము కావించి వానిని నూతనైశ్వర్య సంశోభితములనుగాఁ జేయుచుండును. అది ప్రకృతి సిద్ధము.

నాఁటిరేయి చీకటిలో గోల్కొండనవాబు పట్టమహిషిని ముద్దుపెట్టుకొని యామెయొద్ద సెలవుంగైకొని విజయ నగరమునకుఁ బ్రయాణమైవచ్చిన యాసుకుమార కుమార ద్వయమును మరల నొకపరి మీా హృదయ సీమలయందు నిల్పుఁడు. వారెవరు?స్వర్ణకుమారీజగన్మోహినులు! గోల్కొండ నవాబు పట్టమహిషియే ఆ యుక్తిని బన్నినది. స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినులు నిజరూపములతోఁ బోయిన వారికిహాని గల్గు నని తలంచి యిట్లామెచేయించెను.

గోల్కొండ భటులు తమ్ము విడిచిపోయినవెనుక వార త్యంత కష్టములో విజయనగరమున కరిగిరి. పాపము! రాత్రి యుద్ధములో వారికి గాయములు తగిలెను. దీర్ఘప్రయాణముచే నలసిరి. విజయనగరముం బ్రవేశించుసరికి వారికిఁ బ్రాణ ములు సరిగాలేవు. అచ్చట నేడెన్మిది దినములలో స్వర్ణకు మారీ జగన్మోహినుల గాయములు గుదురఁ దొడంగెను.

కాని సోమశేఖరమూర్తికిం దగిలిన గాయములు మిక్కిలి భయంకరములుగా నుండెను. అతని యారోగ్యము నానాటికి క్షీణింపఁదొడఁగెను. దేహమున దౌర్బల్య మతిశయించెను. అన్నద్వేషము జనించెను. లోనికాహారము పోవుట లేదు. అందుచే శరీరమెల్లఁ గృశించుచుండెను. అతఁడు తా నిఁక విశేషకాలము జీవింపనని తలంచెను. అతనికిఁ గ్రమముగా రాధాకుమారుని వృత్తాంతము తెలిసెను. పూర్వము స్వర్ణకుమారిచేఁ బ్రేమింపఁబడిన రాధాకుమారుఁ డప్రయత్నముగా తమకు మరల దొరకినందుల కతఁ డపరిమితానందము నందెను. రాధాకుమార స్వర్ణకుమారులయు,జగన్మోహినీ విజయసింహులయు వివాహములు కండ్లారఁజూడవలయునని యతనికిం గోర్కెపుట్టెను.

వివాహప్రయత్నములు కావింపఁబడెను. శుభ ముహూర్తమున నత్యంతవైభవముతో స్వర్ణకుమారీ రాధాకుమారులకును జగన్మోహినీ విజయసింహులకును వివాహములు కావింపఁబడెను. విజయనగర పట్టణముననున్న రాజులు,మంత్రులు, జమీందారులు, విద్వాంసులు, అందఱును వివాహమునకు వచ్చి సమ్మానములంబడసిరి. విశ్వాసార్హుఁడయిన సేనాధిపతియగు విజయసింహుని తద్ధర్మపత్నిని, రాధాకుమారుని తద్ధర్మపత్నిని, తత్తదుచిత మణిమయాలంకార భూషణములచే రామరాజు సమ్మానించెను.

కొన్నాళ్లిట్లు వారు సంతోషమున నుండిరి. అంతట రామరాజు చక్రవర్తి జైత్రయాత్రకు బయలువెడలెను. మాతృదేశాభిమానముగల యౌవనులందఱు దిక్కుదిక్కులనుండి వచ్చి సైన్యమునం గలియుచుండిరి.

జైత్ర యాత్ర సంగతి వినగనే విజయసింహునిహృదయము పరిపూర్ణానంద సమేతమాయెను. అతనిఖడ్గ మప్రయత్నముగనే ఒఱనుండి వెలికివచ్చుచుండెను.

అతఁడు తనతండ్రియొద్దకేగి యాయనను తనకు, యుద్ధమునకుంబోవ ననుజ్ఞయిమ్మని ప్రార్థించెను.

అతఁడిట్లుచెప్పెను.

"నాయనా! మన తాతలనాఁటినుండి సుప్రసిద్ధమగు విజయనగరసామ్రాజ్యమును గనిపెట్టుకొనియుంటిమి. ఈ సామ్రాజ్యమే మనతల్లి. సర్వమునుదెలిసిన నీకుం జెప్పవలసిన దేదియు లేదు. కాని తాత తండ్రుల పౌరుషమును గీర్తిని నీ వెప్పటికిని మఱువకుము.

నేఁడు హిందూదేశమంతయుఁ బారతంత్ర్యము ననుభవించుచున్నది. ఢిల్లీసామ్రాజ్యము నశించినది. దక్షిణ హిందూదేశములోని యుత్తరార్ధభాగము మహమ్మదీయనవాబుల వశమైనది. కాని నాబిడ్డా! నీ విపుడున్న యీపట్టణముపేరనే దివ్య సామ్రాజ్యముకలదో ఆ యీ యాంధ్రసామ్రాజ్యము- విజయనగర సామ్రాజ్యము - మాత్రము బానిస రాజ్యము

కాదు. అది స్మృతియందుంచుకొని దానింగాపాడఁ బ్రయత్నింపుము. అట్టి యుత్కృష్ట స్వతంత్రసామ్రాజ్యమునకు సేవచేయు భాగ్య మబ్బినందులకు గర్వింపుము.

తురుష్కులు తంత్రపరుల్లు. యుక్తులతో జయింతురు. వారిని మాత్రము కనిపెట్టియుండవలయును. కానియెడల జిత్తులచే వంచించి హింసింతురు.

కుమారా! ఆర్యావర్తము ధర్మయుద్ధములకుఁ బ్రసిద్ధికెక్కినది. నీకెన్నికష్టములు ప్రాప్తించినను యుద్ధధర్మములను మాత్రము తొలంగి పోకుము.

కృష్ణదేవరాయచక్రవర్తి గతించిన పిదప మరల నింత యుద్ధ మెన్నఁడును జఱుగలేదు. పొమ్ము. కీర్తింగడించుము. నీకు జయము గల్గుంగాక!”

అతఁడు సెలవు తీసికొనెను. బయలుదేఱి తల్లికిమ్రొక్కి యుద్ధబిక్షను యాచించెను.—ఆమెయిట్లు చెప్పెను.

“ నాయనా!

నీకు నేను జెప్పఁదగినదేదియు లేదు. కాని హిందూదేశము తురుష్కులచేత నానావస్థలం బొందుచున్నది. ధర్మములు నశించినవి. భూతదయ మాయమైపోయినది. పాపములు గోహింసలు సాధునాశనము సర్వత్ర వ్యాపించుచున్నది. వీనికన్నింటికిం గారణము పాపులగు తురుష్కులే.

అట్టి తురుష్కులను రమారమి రెండువందల వత్సర ములనుండి తెగనటికి దక్షిణహిందూదేశమున విజయనగర సామ్రాజ్యము ధర్మసంస్థాపనచేసినది. నీ పూర్వుల పవిత్ర రక్తము నీయందుం బ్రవహించునేని శత్రురాజులను ధ్వం సముచేసి విజయనగర సామ్రాజ్యమును ఢిల్లీసామ్రాజ్యము నుగాఁ జేయుము. యుద్ధమునం దభిమన్యునివలె వర్తించిఖ్యాతిం గడించుము." అని చప్పున నాలుక కొఱుకు కొనెను.

'నాయనా! ఒక ముద్దుపెట్టిపొమ్ము' అని చెక్కిలి నొక్కి ముద్దుపెట్టుకొనెను. అతఁడు సెలవుగైకొని భార్య దగ్గఱ కేగెను. కంట నీరుపెట్టుచుఁ దల్లిలోని కేగెను.

భార్య యతని కెదురుగా వచ్చెను. ఆ సుందరసుందరీ మణుల హృదయములు నీరాయెను. ఆ చూపు లైక్యముం జెందెను.

అతఁడామె నొక్కముద్దు పెట్టుకొని మెల్లఁగా 'సుం దరీ! సెలవిమ్ము. పోయివచ్చెదను' అనియెను. ఆ కన్నుల నుండి బాష్పములు క్రిందికి జారుచుండెను. అతఁడు వానిని రుమాలుతోఁ దుడుచు చుండెను. ఆమె యిట్లనెను.

'చరణ కమలములనొత్తుచు నెల్లప్పుడు భర్తను గాయ కుండుట హిందూసుందరుల పరమధర్మము. కావున నన్నుం గూడ మీతోడం దీసికొనిపొండు. వచ్చెదను'

'సుందరీ! వీరపత్నీనామమును సార్థకము చేయుచున్నావు. కాని నీవంటి పూవుంబోడిని కదనమునకుం దీసికొనిపోయినఁ జాలకష్టములు వచ్చును. నేను వచ్చునందాఁక యోపికమై నుండుము. నా విరహము నీకెంత దుస్సహమో నీ విరహము నాకు నంతదుస్సహమే'

'మనోహరా! మీదగ్గఱనున్న నాకాకష్టములన్నియు సుఖముగాఁ బరిణమింపఁగలవు. మీరులేని యీగృహము నాకుఁ గారాగారము. నన్నీకారాగారమున బంధించి పోవఁకుఁడు. నాప్రార్థన మాలింపుఁడు. మన్నింపుఁడు'

'సుందరీ! తురకలతో ఘోరయుద్ధము జఱుగును. అందుఁబెక్కుమంది దేశరక్షణార్థము మడియనున్నారు. యుద్ధములో నే దెట్లగునో నిర్ణయింపరాదు. తురుష్కులు పాపాత్ములు. స్త్రీలచ్చటికి వచ్చిన మానరక్షణము దుర్లభము.'

'మనోహరా! నా యీముద్దు చెల్లింపరా? ఈ జగన్మోహినికూడ వలసెనేని దేశరక్షణకుఁ బ్రాణము లర్పింప సిద్ధముగానున్నది. పవిత్రజీవిత విభాసురులై కీర్తింగాంచిన యోధులే నశియించుచుండ నావంటి వ్యర్థురాండ్రుండి యేమిచేయుదురు? హిందూసుందరీమణులకు మానభంగముచేయుటకు తురకలే కాదు, ప్రపంచములో మఱెవరును సమర్థులుకారనుట మీరెఱుఁగరా? తురకలిదివఱకెన్ని సారులు చిత్తూరును సాధించి యందుఁ బ్రవేశించి విఫలమనోరథులైరో మీకు విదితము.

కాదా? పవిత్రమగు జోహారుగాని, తీక్ష్ణములగు ఖడ్గములుగాని యున్నంతకాలము హిందూ సుందరీమణులకు మానభంగ భయము కలుగనేర్చునా? నాథా! చిన్నప్పటినుండియు నుదారాశయములతోఁ బెరిగితిమి. సమాన సుఖదుఃఖముల ననుభవించితిమి. స్నేహితురాలను. దాసురాలను. మీ యాజ్ఞ వహించుట నాధర్మము. విజయనగర సామ్రాజ్య రక్షణకై నాయోపినంత సాయమును జేయుట కేను తగనా? ఈ భిక్షను నాకుం బ్రసాదింపరా?'

అని ఆమె చెయిసాచి పెక్కువిధముల నతనిం బ్రార్థించెను. అతఁడు పెక్కు విధముల చెప్పిచూచెను. కాని సరియైన సమాధానములు మాత్ర మొసంగఁజాలకపోయెను. యోజించి యోజించిచూచెను. కాని యతఁడెందు వలననో యామెకోరిక ననుమతింపలేదు.

'స్నేహితురాలా! నీ హృదయమంతయు నేనెఱుంగుదును. కాని నిన్నుయుద్ధమునకు నేనిపుడు నాతోఁ దీసికొనిపో వలనుపడదు. అందులకుఁ దగినంత కారణము కలదు. నాకు సెలవిమ్ము. పోయివచ్చెదను'

ఆమె మఱి యిఁకలాభములేదని తలఁచెను. ఇంక నామె యతని నాకోర్కెకోరలేదు. కాని మనసున మాత్ర మేమో యోజించుకొనెను.

అచ్చట కప్పుడు రాధాకుమారుఁడు వచ్చెను. ఆయోధవీరు లిరువురు గుఱ్ఱముల నధిష్ఠించిరి. స్వర్ణకుమారి విజయసింహుని గుఱ్ఱమున కడ్డమువచ్చెను. 'బావా! సెలవు దయచేయరా!' అని ప్రార్థించెను. కాని యతఁడు వలనుకాదనెను.

ప్రేమ మిక్కిలి చెడ్డది. అది బలమైనది. అమృతమయమైనది. అది యీశ్వరదత్తము. దాని స్వభావము మన కగమ్యగోచరము. అది త్రాళ్ళులేకయె బంధించును. త్రాటితోఁ గట్టిన బంధనముల నితరులు త్రెంపవచ్చును. కాని యాబంధనములఁ ద్రెంపుటకుమాత్రము ప్రపంచమున నెవరికిని సాధ్యముకాదు.

ఆ సుందరీమణుల విలాస దృక్కు లాసుందరుల చెక్కులపైకిఁ బ్రాకి ముద్దుపెట్టుకొనుచుండెను. ఆ సుందరుల చూపులు నాషనినే కావించుచుండెను. వారొండొరులను విడువలేక విడిచిరి. దృష్టిపథమునుదాటునందాఁక చూచిరి. కన్నులనీరు నించుచుఁ బరస్పరము ప్రేమతో భాషించుకొనుచుఁ జనిరి.

ముప్పదియవప్రకరణము

దుష్టగ్రహకూటము

1565-వ సంవత్సరము ప్రవేశించెను. ఉత్తరమున నక్ష్ర రుత్కృష్ట సామ్రాజ్యస్థాపనకుఁ బునాదులు వేయుచుండెను. దక్షిణ హిందూదేశమెల్ల విజయనగరసామ్రాజ్యచ్ఛత్రము క్రింద సౌఖ్య మనుభవించుచుండెను. మధ్యభాగమును బేదరు అహమ్మద్‌నగరు గోల్కొండ బీజపూరు నవాబులు పాలించుచుండిరి. కాని దేశమెల్ల సంక్షోభించుచుండెను. రాజపుత్రులు విజృంభించి యనన్య సామాన్యపరాక్రమ ప్రతాపములచే శత్రుకులవిధ్వంసనము కావించుచుండిరి. మహమ్మదీయులు రాష్ట్రస్థాపనలకై ప్రయత్నించుచుండిరి. హిందువులు స్వాతంత్ర్యాభిలాషచేఁ బ్రాణములను విడువ సంసిద్ధులైయుండిరి. హిందూదేశమునం దెల్లెడలఁబౌరుషము, స్వాతంత్ర్యాభిలాష, ప్రతాపము, పరాక్రమము, శౌర్యము, దేశాభిమానము, మొదలగు గుణములు విస్తరించి సామ్రాజ్యముల నెల్లఁ గదల్చివైచుచుండెను.

ద్రోణానది కృష్ణాతరంగణి కుపనది. కృష్ణా ద్రోణా సంగమమునకు సమీపమున సుప్రసిద్ధమగు తలికోటకలదు.

గోల్కొండ, అహమ్మద్‌నగరు, బేదరు, బీజపూరు నవాబులు పరస్పరము ప్రోత్సాహపఱచుకొని రామరాజుతో మఱియుద్ధముచేయ నిశ్చయించి, పెద్దపెద్దసైన్యములం దీసికొని తమతమరాజ్యములనుండి బయలుదేరివచ్చి యిచ్చట విడిసిరి. ఆ స్థలమునఁ గొప్పవిశాలమైన బయళ్లు కలవు. అవి యీసైన్యసముద్రములకు చాల వీలుగానుండెను. ఆ సైన్యములలోనున్న గుఱ్ఱములకును, ఇతర పశువులకును గావలసిన గడ్డియెల్లనచ్చటకుఁ జుట్టునున్న ప్రదేశములలో దొరకుచుండెను. పెక్కుమైళ్లవఱకుఁ దెల్లని శిబిరములతో నిండియుండెను. ఆ శిబిరములమధ్య విశాలములైన బజారులుండెను. ఒక్కొక్కపెద్ద బజారునకును, మఱియొక బజారునకును మధ్యనున్న శిబిరముల లోనిభటులెల్లరు నొక సైన్యాధ్యక్షు నధీనమున నుండిరి. అట్టి బజారులు వేలకొలఁదిగా నుండెను. కొందఱుద్యోగస్థులెప్పుడును, ఆసైనికులను వారిపై అధ్యక్షులను గనిపెట్టుకొని అప్పుడప్పుడువచ్చి పరీక్షించుచుండిరి. మధ్యప్రదేశముల నంగళ్లుంచిరి. ఇట్లా ప్రదేశమంతయు నూతనముగాఁ గట్టఁబడిన యొక గొప్పపట్టణమువలె నుండెను.

ఆ శిబిరముల మధ్యభాగమున, అత్యున్నతములును, అతి మనోహరములును, అయిన గుడారములుండెను. అవి విశుభ్రకాంతులచేఁ దళదళ మెఱయుచుండెను. లోనఁబ్రవేశించి చూచువారి కవి గుడారములవలెఁ గన్పట్టవు. వానిలో

విశాలములగు సభామందిర స్థానములును, పెద్దపెద్దగదులును కలవు. అవి నానాలంకార శోభితములై యుండెను. ప్రకృతి సౌందర్య సర్వస్వ నికేతనములైన యవనికలును, పట్టుచేనింపఁబడిన ముఖమల్ పరపులును, సుందరములయిన సోఫాలును గలవు. అవి నవాబుల మందిరములు. అట్టిదే అతి విశాలమైన గుడారమొక్కటి, ఈ సైన్యములకు మిక్కిలిదూరముగాఁ గృష్ణాస్రవంతీ సమీపమునం గట్టఁబడెను. దాని చుట్టును నాలుగైదు ప్రాకారము లుండెను. ఆప్రాకారముల చుట్టు వేలకొలఁది భటులు గావలి యుండిరి. దానికి వచ్చుటకు, ఆ సైన్యములోని భిన్నభిన్న స్థలములనుండి వచ్చు బాటలు పెక్కుగలవు. ఆబాటలు మనోహరములుగా నుండెను. ఆ మందిరముయొక్క భూమి యెల్ల రత్నకంబళులతోను నానావిధములగు తీగెలును బూవులును జిత్రింపఁబడిన తివాసీలతోను, అలంకరింపఁబడియుండెను.మనోహరముగాఁ జిత్రింపఁబడిన చిత్రచిత్రములగు తెరలు పెక్కులుండెను. ఆ తెరలలోఁ జిత్రింపఁబడిన సుందరీమణులు జీవించిన వారివలెనే కన్పట్టుచు నుండిరి. అందలి కుడ్యములెల్ల రమ్యములగు విచిత్ర వస్తువులచే నలంకరింపఁబడి చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోయన నొప్పుచుండెను. తన్మంది రోపరిభాగమెల్లఁ జాఁదినీలతో నొప్పుచుండెను. అవి పట్టువస్త్రములతో నిర్మింపఁబడి పెక్కువిధములయిన దీపములతో నొప్పుచుండెను.

ఒకనాఁటి రాత్రి తొమ్మిది గంటలాయెను. ఆ గుడారములో నొక విశాలమగు సుందర ప్రదేశమున నలుగురు పురుషులు నాల్గు పడకకుర్చీలపైఁ గూర్చుండియుండిరి. ఆ పడక కుర్చీలు పట్టుపఱుపులచే శోభిల్లుచుండెను. అవి సుందరతరములును, మృదులతరములునై యుండెను. ఆనాల్గుమూర్తులును తేజస్సమన్వితములై యుండెను. ఆ నల్గురు నాల్గురాష్ట్రములకు నవాబులు. ఒకఁడు గోల్కొండకు నవాబు. అతఁడు మనకుఁ బూర్వపరిచితుఁడే. అతని పేరు కుతుబ్ శాహా. రెండవవాఁడు బేదరు దేశమునకు నవాబు. పేరు అలీబేరద్. మూఁడవవాఁడహమ్మద్నగరు రాజ్యమునకు నవాబు. అతఁడు బుర్హాన్ నిజాం శాహా. నాలవవాఁడు మనవిజాపురము నవాబయిన ఆదిల్షాహా.

ఇతఁడిట్లనెను. 'ప్రసిద్ధులయిన ఆంధ్రవీరులతో మనము పోరాడఁజాలము. తంత్రముల మూలమునంగాక కేవలము యుద్ధము మూలమున వారింజయించుట మిక్కిలి కష్టము. ఆంధ్ర వీరుల పరాక్రమము, శౌర్యము, వర్ణనాతీతము. లోకప్రసిద్ధము. యుద్ధమునకుం బ్రవేశించినప్పుడు వారికిఁ బ్రపంచము తెలియదు. తమ్ముతాము మఱచెదరు. శత్రువులంబట్టి యూఁచ కోఁత కోయుటకంటె మఱి వారి కన్యము తెలియదు. భార్యలను బిడ్డలను వారు తలంపనే తలంపరు. ఆత్మ దేశ సంరక్షణమే వారిప్రాణము. దేశసేవయే వారి పరమధర్మము. అట్టి వీరులతో మనమెదిర్చి జయమందుట దుస్తరము. ఒకవేళ

కల్గినను మన సైన్యములు సర్వనాశము పొందకపూర్వ మది సిద్ధింపదు. కనుక మనము వారిని మోసముచేతనే జయింప వలయును. అప్పుడు మనపక్షము విశేషించి నష్టముకాదు. శత్రువులను నాశముచేయవచ్చును. శత్రువులను, కాఫరులను జంపునప్పుడిట్టి మోసములుచేయుట శాస్త్రసమ్మతమే. దీనినే మన పెద్దలు పెక్కు యుద్ధములలో ననుష్ఠించి యున్నారు.'

'అవును. మీరన్నదెంతయు సత్యము. వారిశౌర్యమును, పరాక్రమమును వినుటమాత్రమేకాదు, కనియుంటిని. నారా జ్యములోని ఘూర్ణపురము, పానగల్లు దుర్గములను స్వాధీనము చేసికొనునప్పుడు వారుచూపించినసాహసము, పరాక్రమము వర్ణింప నలవికాదు. తమరన్నదెంతయు సత్యము. వారుయుద్ధ ముచేయుచున్నప్పుడా సామర్థ్యము,విజృంభణము చూడవలసి నదేగాని వర్ణింపరాదు. సరియైనయుద్ధమున మనసైనికులు వారికి రెండురెట్లున్నను గెల్వఁజాలరు' అని గోల్కొండ నవాబు మెల్లగాఁజెప్పెను.

'సత్యమే. నేనెఱుంగుదును. అందలి కమ్మసేనా నుల పరాక్రమము చూచినను, వెలమవీరుల యత్యద్భుత సాహస ముంజూచినను, రెడ్డియోధులశక్తి వీక్షించినను గుండెలు పగిలి పోవును' అని అహమ్మదనగరు నవాబు వాక్రుచ్చెను.

'ఏదేనొక వెఱవు యోజించి శత్రువులను వంచించుట నాకును సమ్మతమే. అందు కేమేని యుపాయముంజింతించి

యుంటిరేని సెలవిండు. శత్రువులు పరాక్రమమున మించిన పుడు యుక్తిచే జయించుట రాజులకు ధర్మమే. కమ్మవారు, వెలమలు, రెడ్లు మాత్రమేగాక ఆ దేశమున వీరవతంసములు పెక్కులుగలరు. కాపులు రాజులు వారికిదీసిపోరు. కావున శ్రీ ఆదిల్షాహాగారు సెలవిచ్చినయట్లువారి నితరోపాయము లరసి యే యోడింపవలయును. కాఫరులనెట్లుచంపినను మనకు దోష ములేదు. అందును, ఈ దుర్మార్గులు మనకుఁబెక్కుపాయము లను గష్టములనుఁ గలుగఁజేసియున్నారు. మసీదులను మన్ను చేసినారు. మతమును మారణము చేసినారు. కనుక, ఇట్టివారి నెట్లు విధ్వంసముచేసినను దైవము మెచ్చును.

గోల్కొండ :- ప్రస్తుతము కృష్ణానదిని దాటుటకు మనకు వీలు లేకుండఁజేసినారు. దాటుటకుఁ గావలసిన సామగ్రిని, ఓడ లను పడవలను వారు వశముచేసికొన్నారు. మనకిఁక, ఆవలి వైపునకుంబోవుటకు వలనుపడదు.

బేదర్ :- కాని దీనికి మన మొక యుపాయముం బన్నవచ్చును. మనసైన్యమునురెండు పెద్దభాగములుగను ఒక చిన్నభా గముగను విభజించి పెద్దభాగములను రెంటిని కృష్ణకు దూరముగా వారికిం గనంబడకుండ నుంచి మధ్యనుండు చిన్న భాగమును, నదిపొడవున నిటునటుంద్రిప్పిన వారును దానివెంటందిరుగుదురు. అప్పుడు కొందవపెద్దభాగముల నె కాయొకి కృష్ణకావలకుం బోవఁజేసినచో వారుపోయి పడు

దురు. ఇది కొంతవరకుకుం బ్రయోజనకారియని తోఁచు చున్నది.

అహమ్మద్:- ఆఁ! మంచి యుపాయము. మిక్కిలి యుక్తము గానేయున్నది.

గోల్కొండ:- తమ యుపాయము బాగుగనే యున్నది. కాని వారుకూడ మనవలెనే తమసైన్యమును మూఁడుగనో నాల్గుగనో చేసి మనలను వెంబడించిన?

బేదర్:-సాహసమునను బరాక్రమమునను వారు మనలను మించినను యోచనలో మనలను మించలేరు. ఇట్టి యోచనలు వారికిఁ దోఁచవు. పైగా వారికిపుడొక గర్వముకూడ గలదు. గతయుద్ధములలో నెచటను, ఎప్పుడును వారికి పరాభవము సంభవించినదికాదు. అందుచేత వారి కెన్నటికిని పరాభవము, అపజయము కలుగదని వారి నమ్మకము. ఆ యుద్దేశముచే వారిట్టియుక్తులకు దిగరు.

గోల్కొండ:-నిజమే. తెల్విలో వారు మనలకు జంకుదురు. మనపాటి యోజనాసమర్థత వారికి లేదు.

అహమ్మద్:-అట్లనుచున్నారేమి? వారికి బాపనయ్యలు లేరా? మూఁడులోకాలు మ్రింగివేయుట కొక్కబ్రాహ్మణుఁడు చాలు. తదితరులలోఁగూడ వారికిందీసిపోనివారు చాల మందిగలరు. ఏది యెట్లున్నను, ఆ యుపాయము మిక్కిలి మంచిది. మీరు చెప్పినట్లు చేసి చూచుట యుక్తమే.

ఆదిల్ :-మీరు చెప్పిన యీ యుక్తి సంస్తవనీయమే. కాని మొదట ఈ యుద్ధచతురంగమునకు వేఱొక యెత్తువేసి చూడవలయును.

అహమ్మద్:-అదియేదో సెలవియ్యండి.

ఆదిల్ :-మనము మొట్టమొదట నొక టక్కుచేయుదము. మన సైన్యములను పైకి యుద్ధమున కాయత్తము కానట్లు నటింపించుచు లోన సర్వసన్నద్ధులమైయుండుచు రామ రాజున కొక రాయబారి నిట్లు చెప్పుట కంపుదము. 'చక్ర వర్తులైన తమసైన్యముంజూచి నవాబులు భయపడినారు. కావున వారియందు దయయుంచి సంధి కొడంబడుఁడు' అతనికి స్వాభావికముగా నమ్మకము విస్తారము. అదియు నుంగాక స్వశక్తియందతనికి విశ్వాసము మెండు.

బేదర్:-బ్రాహ్మణులన్న జ్ఞప్తికివచ్చినది. అతనిదగ్గఱ విశ్వ విఖ్యాతింగాంచిన బుద్ధిసాగరుఁ డను మంత్రియున్నాఁడట. అతఁడు మేధానిధియనియు, అత్యద్భుత శక్తిమంతుఁ డనియు, యుక్తిసందోహములకును దంత్రములకు నివాస స్థానమనియు వింటిని. అట్టివాఁడీ తంత్రములను సాగ నిచ్చునా ?

గోల్కొండ:- అతఁడిపుడు లేఁడు లెండు. అతఁడే యున్నచో మనతంత్రముల సాగనిచ్చునా ?

అహమ్మద్:-అతఁ డేమైనాఁడు ? అట్టి మంత్రినేల రామరాజు విడిచెను ?

ఆదిల్ శాహ:- తంత్రములు కల్పించి రామరాజునకును, అతనికిని విరోధముకల్గించితిమి. రామరాజవి నమ్మి యతనిం జెఱసాలలోనుంచినాఁడు. విదపఁజంపుటకుఁ బ్రయత్నము చేసితిమి. కాని సాగినదికాదు. అయినను, అతఁడిపు డిచట లేఁడు. ఢిల్లీకిఁబోయినట్లు తెలియవచ్చినది.

గోల్కొండ:- అతని జాడ తెలిసినదికాదు. అతఁడు ఢిల్లీకేల పోయియుండెనో ?

ఆదిల్:-ఉద్యోగమునకు పోయియుండును.

బీదర్:-అంతేనా? ఢిల్లీశ్వరుని సాయమడుగుటకా ?

ఆదిల్ :-కాఫరులకు వారు సాయముచేయరు. అతనింబట్టి ఖయిదు వేయించునట్లు నేను జేసెదను.

బీదర్:-ప్రస్తుతమున్న మంత్రి యెవరు ?

గోల్కొండ:-ప్రస్తుతమున్న వాఁడు మనవాఁడే. మనయాటలు సాగుటకు నదియే కారణము. అట్టిసాహాయ్యమే లేకయున్నచో మనము నల్గురముకలసినను, ఈ యాంధ్రచక్రవర్తిని జయించుట దుర్ఘటము. అతనిపేరు చక్రధరుఁడు.

అహమ్మద్:- చక్రధరుఁడీ కుట్రలోఁజేరుటకుం గారణమేమి ? రామరాజు మంత్రులను మిక్కిలి మన్నించుననియు వారి

తో వైరమును వహింపఁడనియు వాఁడుక. మఱి యితనితో నేలకలహించెనో కారణము తెలియదా ?

ఆదిల్:-అతఁడు రాజవంశములోని వాఁడు. చిన్నప్పటి నుం డియు రాజ్యాశ యతనికి విస్తారము. రామరాజు దయ చేత మన్నించి యతనికి గొప్ప యుద్యోగములన్నియు నిచ్చి క్రమముగా మొన్ననే మంత్రిపదవి నొసంగెను. రాజ్యము నెట్లైన సంపాదించుట యే కర్తవ్యమని తలంచు వాఁడగుటచేతఁ దత్కాంక్ష నేఁ గల్పింప నిందుచేరినాఁడు.

బేదర్:-మీరుచేయు కార్యములు దూరదృష్టి సమన్వితములు. బలే! మంచిపనిచేసినారు. మీయందు రామరాజునకు మొన్నటివఱకు విశ్వాసము మెండు.

ఆదిల్:-అవును.

అహమ్మద్:-మీయుక్తి మంచిదే. కాని సంధిషరతులు మా టే మాలోచించినారు? మంత్రి మనవాఁడు గనుక ఇది పడవచ్చును.

బేదర్:-అతనికైన యుద్ధపుఖర్చులు మనమిచ్చునట్లు చెప్ప వలయును. లేనియెడల, అతఁడు దీని మొగము చూడనే చూడఁడు.

అహమ్మద్:-యుద్ధపుఖర్చు రమారమి యతని కీ సరికెనిమిది తొమ్మిది కోట్లై యుండవచ్చును. అంతయు నిచ్చెద మన్నచో నమ్మఁడు.

గోల్కొండ:-ఆఁ! అంతవఱకుఁగాకున్నను, ఆ మహాసైన్యము లకు ఆతేడు కోట్లైనను వ్యయమై యుండును.

ఆదిల్:-మనము మూఁడుకోట్లుచెప్పిన బాగుగానుండును. అతఁడథమ మైదుకోట్లనయినను అడుగక మానఁడు. ఇట్ల నక ముందుగా హెచ్చుచెప్పిన నంతగా నతఁడు నమ్ము టకు వీలుండదు.

బేదర్:-సరే మూఁడుకోట్లు ధనము పైనఁ గొన్ని దుర్గములను గాని కొంత దేశమునుగాని యీయవలయును.

అహమ్మద్:- బీజపూరులోఁ గొంతభాగము నీయవలయును. అట్లయినచో రామరాజునకుఁ దృప్తిగానుండును.

గోల్కొండ:- గోల్కొండ బీజపూరులలో దక్షిణమున నున్న కొంతరాజ్యమును, కొన్నిదుర్గములను, ఇచ్చునట్లు చెప్పు దము.

ఆదిల్:- అవు నిదియుక్తమే. కాని మఱియొకటి మనమడుగ వలయును. జగన్మోహినిని తిరిగి శ్రీగోల్కొండ నవాబుగారి కొప్పగించుటకుం గోరవలయును. ఇదివారికిం గష్టముగా నుండునని మనమెఱుంగుదుము. కాని ఇట్టిషరతు లేకు న్నచో, అంతబాగుండదు.

గోల్కొండ నవాబుహృదయమునఁ గలుమనియెను. ఆ సుందరీమణి పేరుచెప్పగనే యతనికి సహజమగు నుత్సుకత

జనించెను. ఆమెపోక కతఁడు చింతించినచింతకు మేరలేదు. నిద్రించినను, మేల్కొన్నను, మాట్లాడుచున్నను, లేచు చున్నను, చూచుచున్నను, ఆ సుందరి యతనికి ప్రత్యక్షమగు చుండును.

అహమ్మద్:- అవు నిది యత్యంతావశ్యకమగు సంశయము.

గోల్కొండ:- దీనివలనఁ బ్రకృతము చెడునేమో! ఆంధ్రులు పౌరుషప్రధానులు. ఈ మాటవిన్నచో సంధిగింధి విడచి మీఁదఁబడుదురు. పైనం జింతించినఁ బ్రయోజనముండదు. అల్లాదయవలన మనకు జయముగల్గినపుడు విజయనగర పరి పూర్ణలక్ష్మితోఁగూడ జగన్మోహిని మనకు దొరకును. కావునఁ బ్రకృతభంగము చేయునట్టి దానికి మనము పోవ కుండుటే యుక్తము.

ఆదిల్‌శాహాకీ వాక్యము లమృతోపమానములు. అతఁడు కోరిన దట్టిప్రత్యుత్తరమునే.

బేదర్:-వారి కిట్టికోపము కల్గుటయు, కార్యవిఘాతుక జనించుటయు సత్యమే. అయినను ఇది యత్యంతావశ్యకము గదా ?

ఆదిల్:-ఒకవేళ నట్లుకావచ్చును. కాని—మీా యిష్టము.

గోల్కొ:-నాకు దాని నిందుఁ జేర్పకుండుటయే యిష్టము. ఆ మాట విన్నంతనే ఆవీరులకుం గోపము జనించును. అం

దుచే సంధి నాశమగును. మనయందఱ లాభముకొఱకును విజయనగరసామ్రాజ్య వినాశముకొఱకును నేనీ మాత్రము సహింపఁజాలనా? పిదప విజయము మనకుఁ జేకూరుటయు నాపె సిద్ధించుటయు నెట్లేనికలదు. విజయము శత్రువుల దైనచో, ఆపె మనకెట్లును సిద్ధింపదు. మనకు వినాశము తప్పదు. ఇంతలో మనమింత త్వరపడు టుచితముకాదు. కావున దీనిని మనము వదలుకొంటయే మంచిది. నాకా సందేహములేదు.

బేదర్ నవాబునకును, అహమ్మద్‌నగరు నవాబునకును, ఇది సమ్మతమే. ఏలయన? జగన్మోహినిం గోరినయెడల శత్రుసమూహదుర్భరమయిన యాంధ్రజాతీయ ప్రతాపవహ్ని మరల నొకపరి విజృంభించి తమ్ముకాల్చివేయునని వారెఱుంగుదురుకాన వారు మఱిమాట్లాడలేదు.

ఆదిల్:-అది తమ చిత్తము.

గోల్కొండ:-నా కా ప్రమేయ మెత్తకుండుటే యిష్టము.

బేదర్:-సరే. వారట్లు స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నపుడు మనము వేఱొకవిధముగా నుండఁదగదు.

ఆదిల్:-మీయిష్టమే యనుసరింతము.

అహమ్మద్:-మనకు గుఱ్ఱములు తక్కువ. ఇది వారెఱుంగుదురు. అవి మనము కోరవలయును. ౧౫,౦౦౦ గుఱ్ఱములు కోరినంజాలును.

గోల్కొండ:-మంచి సంగతి. అది అడుగవలసినదే.

బేదర్:-ఏనుగులుకూడ నయిదువందలు కోరుదము.

అహమ్మద్:-మఱియొక యంశముకూడ నున్నది. మనరాయ బారులకు సరియైన గౌరవముచేయుట. ఇదివఱకు వారు రామరాజుముం దాయనయిష్టములేకుండ గుఱ్ఱములపైన నెక్కఁగూడదని యనుమతింజేసినాఁడట! దాని నిపుడు కొట్టివేయుటకుఁ గోరవలయును. మఱియు నతని సభా మండపమున మన తురకరాయబారులను నిల్వఁబడు నట్లతఁడు చేయకుండుటకును, అతని రాయబారులను మనము గౌరవించునట్లు వారిని గౌరవించుటకును, తగు నాసనము నొసంగుటకును మన మిందు షరతు నుంచ వలయును.

ఆదిల్:-ఇది ముఖ్యమైన వానిలో నొకటి. మఱి ముఖ్యాంశ ము లేమేనిగలవేమో ఆలోచింపుఁడు.

బేదర్:-మఱి ముఖ్యాంశములున్నట్లు తోఁచుటలేదు. ఇవి చాలునులెండు. నిజముసంధియైనఁ బెక్కుషరతులు గా వలయును గాని వట్టిదానికిన్నేల? అయినను, ఇదివఱకే కావలసిన వన్నియు వచ్చినవి.

అహమ్మద్:-సరేకాని శత్రుపక్షము వారిసైన్యమంతయు నెంత యున్నదో సరిగా నెవరైన నిపుడు చెప్పఁగలరా?

గోల్కొండః:-ఆఁ! సిద్ధముగానే యున్నది. చక్రధరుని దగ్గఱ నుండి సర్వము వ్రాసిన కాగితము వచ్చినది.

అని యాకాగితముందీయ జేబులోఁ జేయి యుంచెను.

ఆదిల్ :-కాగితమేల? ముఖ్యమైనవి నేను చెప్పెదను వినండి. కాల్బలమాఱులక్షలు. అశ్వములు మొత్తము లక్ష. ఏనుఁగులు మూఁడువేల యయిదువందలు. ఈ కాల్బలము తదితర బలములతోఁగూడ మూఁడు భాగములక్రింద విభజింపఁబడినది. ఒకభాగము రామరాజు క్రిందను, మఱియొకటి తమ్ముఁడైన తిరుమలరాయని క్రిందను, ఉంపఁబడినవి. వీరు ముగ్గురు సర్వసైన్యములకు నధ్యక్షులు.

గోల్కొండ నవాబింతలో కాగితముం దీసెను.

గోల్కొండః:-అవును. ఆ మూవుర క్రిందను పదునైదుగురు ప్రధాన సైన్యాధిపతులును, వారిక్రింద తొంబది యేడుగురు సైన్యాధిపతులును గలరు. వారు తమ క్రిందనున్న నాల్గువందల ముప్పదిమంది యుపసేనాపతులను జూచుచుందురు. యుద్ధమునందు పరాజయమన్నమాట యెఱుంగక వేయికండ్లతోను బదివేల హస్తములతోను పోరాడుచు బలముతో సమానముగా బుద్ధిబలముంగూడ నుపయోగింపఁజాలిన మహాయోధులు ముప్పది యార్గురు కలరు. వారికిం గొంచెము జంకువా రయిదువందలు కలరు. పౌరుష ప్రధానములయిన యుత్తమ వంశములంబుట్టి దేశసేవ

చేయుచు, ఆత్మదేశ సంరక్షణమే తమ జన్మవ్రతముగా భావించి తద్రక్షణకొఱకు సర్వస్వమును జయించిన యోధులు పెక్కువేలమంది కలరు.

అహామ్మద్:-మన పక్షమున నెవరి కెవరి కెన్నెన్ని సైన్యములున్నవో యొకపరి సెలవిండు.

ఆదిల్:-మొదట నేను జెప్పెదను. మా కాల్బలమంతయు మూఁడులక్షలపదునైదు వేలు. గుఱ్ఱములు పదునెన్మిది వేలు. సైన్యమంతయు మూఁడు భాగములుగాఁ జేసితిని. అధ్యక్షులు, వారిక్రింద సైన్యాధిపులు, వారిక్రింద నుపసైన్యాధిపులు, ఇట్లు విభజించితిని. ఏనుగ లేడువందలు.

బేదర్:- గోల్కొండవారు చెప్పుండు.

గోల్కొండ:-అహామ్మద్ నగరువారిది కానిండు.

అహామ్మద్:- మీరు చెప్పుండు.

గోల్కొండ:- కాల్బలము మూఁడులక్షలు. గుఱ్ఱము లిరువది రెండు వేలు. ఏనుగ లాఱువందలు.

అహామ్మద్:- మా కాల్బలము మూఁడులక్షలు. గుఱ్ఱములు ముప్పదివేలు. ఏనుగ లేడువందల యేబది.

బేదర్:- మా కాల్బలము రెండులక్షల యిరువదియైదు వేలు. గుఱ్ఱము లిరువదివేలు. ఏనుగులు మూఁడువందల యేబది. మా గుఱ్ఱములు శ్రేష్ఠములైనవికావు.

ఆదిల్:-గుఱ్ఱములు మనవన్నియుఁ గొంచెమించుమించుగా నొక్క టే విధమైనవి. రామరాజు గుఱ్ఱములతోఁ బోల్పఁదగినవి కావు. అవి యతి శ్రేష్ఠములు. విదేశములనుండి తెప్పించినారు.

అహమ్మద్:-అవును. అశ్వశాస్త్రమును జదివిన పండితులాంధ్రులలోఁ జాలమందియున్నారు. రామరాజుకూడ ఆ శాస్త్రములోఁ గొప్ప పండితుఁడని విఖ్యాతిగాంచి యున్నాఁడు.

బేదర్:- మనసైన్యమంతయుం గలిసి మొత్తము పదునొకండు లక్షల నలుబది వేలు. గుఱ్ఱములు తొంబది వేలు. ఏనుగలిరువదినాల్గువందలు. గుఱ్ఱములలోను, ఏనుగలలోను మనము కొంచెము తక్కువైనను కాల్బలములో మనమే చాల హెచ్చు. సుమారు మనకాల్బలము వారికాల్బలమునకు రెట్టింపున్నది.

ఆదిల్:-కాని మనకాల్బల మా కాల్బలముతోఁ బోల్పఁదగినది కాదు.

బేదర్:-అది నిశ్చయమే.

ఆదిల్:- అందుచేతనే రాయబారిని రేపే పంపి లోలోపల మన పనిని మనముచేయుచుండుట యుక్తము. అల్లా దయవలన మనమే గెలువ వచ్చును.మనకు ఫిరంగులేడెన్మిది వందలు కలవు. వారికన్ని లేవు.

గోల్కొండ:-యుద్ధముకంటె మోసము చులకనగా మనకు జయమిచ్చును. యుద్ధమునకు విజయము దుర్లభముకాని మోసమునకు దుర్లభముకాదు.

అహమ్మద్:- సరే. రేపుదయమే నిశ్చితాంశమున కుపక్రమించుదము.

అందఱును నల్దిక్కులు పరికించిచూచిరి. అప్పటి కప్పుడే రెండు జాములకు మీరినట్లు వారికిందోఁచెను.

ముప్పదియొకటవ ప్రకరణము

రాయబారము

విజయనగర చక్రవర్తియొక్క మహాసైన్య సముద్రము విజయనగరము నుండివచ్చి కృష్ణ కీవలవైపున తలికోటలో నున్న మహమ్మదీయసైన్యముల కెదురుగా విడిసెను.

నవాబులందఱుంగలిసి రాయబారి నంపిరి. ఆరాత్రి రామరాజ వెంకటాద్రియ తిరుమలరాయ చక్రధరులు నల్వురు నొకగుడారమునగూడి యిట్లాలోచింపఁదొడంగిరి.

చక్ర:- శత్రువులు మనయోధుల శౌర్య పరాక్రమాదులం దెలిసికొని భయంపడియుందురు.

తిరు:-దొంగతనముగావచ్చి యూళ్ళను దోఁచుకొనుటకును, గ్రామములను తగులఁబెట్టుటకును, హిందూసాధువులం బాధించుటకును దక్క ఆ తురుష్కులెందుకు పనికివత్తురు?

వేంక:-హిందూ దేశమును మోసముచేతనేకదా వారు జయించినది. లేకపోయిన మఱియొక విధముగా నన్యదుర్లభ పరాక్రమ నిధులయిన యార్యులు వంచింపఁబడుదురా?

రామ:- కాకయున్నచో వేయిజన్మములెత్తినను శత్రుహారిణ హారణదక్షుంబయిన పృధ్వీరాజసింహంబును గోరీ జయింపఁ

గలఁడా? మహమ్మదీయులు పట్టికుయుక్తిపరులు. దానిచేతనే వారిట్టి విజయములం గాంచుచున్నారు. నిశ్చయముగాఁ దలపోసిచూచినపక్షమున నే యుద్ధమున వారు న్యాయముగా పోరి గెల్చినారు? వ్రేలుమడచి లెక్కించుఁడొక్కఁటేని కలదేమో?

మానవులలోఁ జాలమందికడ నొకవింతయిన స్వభావమున్నది. ఆ గుణముకలవారికది స్ఫురింపదు. దానినే ఆత్మశక్తి విశ్వాస మనవచ్చును. అట్టి విశ్వాసముకలవాఁడు తనకే విధమైన యపజయమునుగల్గునని నమ్మఁడు. ఎట్టి వ్యవహారమునందును శంకింపఁడు. ప్రతివిషయమునను దనకే జయము సిద్ధమనియు, పరాజయముతనకుఁగలలోఁగూడఁ గలుగదనియు నతఁడు త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మును. ఈవిశ్వాసముచేతనే కర్ణుఁడు తానెన్నిసారులోడినను అర్జునుని జయింపఁగల్గుదుననియే నమ్మెను. అత్యంతతీవ్రమగు పార్థుని తీక్ష్ణప్రహారమతని శిరమును ద్రుంచువఱకు నతఁడా నమ్మకమునువీడలేదు. ప్రపంచమున నమ్మి చెడిన వారిచర్యలను వారుచదువుదురుగాక! పఠింతురుగాక! వల్లింతురుగాక! దానిని మాత్రము స్వవిషయమునకు సంబంధింపఁ జేయరు. రారాజు దుర్యోధనుఁడీ యాత్మశక్తివిశ్వాసవశుఁడగుటంజేసియే భీష్ముఁడు పడినను ద్రోణుఁడీల్గినను చతురంగ బలములు హతమగుచున్నను, కాల్బలములు కాలిపోవుచున్నను, యుద్ధమును విడిచినవాఁడుకాఁడు. రావణునకును, అందుచేతనే,

ఇంద్రజిత్తుగతించినను, విభీషణుఁడు శత్రుపక్షము నవలంబించినను, లవమేని చలనము కల్గినదికాదు. ఇట్టిగుణమే హిందూదేశమునందలి పెక్కుసామ్రాజ్యములను, రాజ్యములను నాశముచేసినది. ఆత్మశక్తివిశ్వాసపరులకు గర్వము, నిర్లక్ష్యభావము సహజగుణములు. అవియే వారికి విషముగాఁ బరిణమించుచుండును. కాని, కాలమాసన్నమగుసందాఁక వారు దానింగ్రహింపఁజాలరు. ఆ విశ్వాసమే గర్వవిరహితమై దూరదృష్టిసమేతమైనపుడు ఫలప్రదమగును. అది మనుజులకు సర్వసిద్ధి నొసంగును.

చక్ర:-ప్రకృతము మరతులలో ధనమిచ్చుట మిక్కిలి తక్కువగా నున్నది. మనకింతవఱకైన యుద్ధవ్యయ మాఱుకోట్లడెబ్బదియయిదు లక్షలు. పోనిమ్ము, రాజ్యమేని కొంత యిత్తురన్న నది చాలకొంచెము. ఆ యిచ్చు ప్రదేశమంతయు నొకకోటి రూపాయలైనను జేయదు.

తిరు:-సంధియేల? పైన మీాయిష్టముకాని నాకు సంధి యిష్టములేదు. ఏమిసంధి? తెగి పోరి శత్రురాజులంద్రుంచి యీా తురుష్కరాష్ట్ర చతుష్టయమును మన విజయనగర సామ్రాజ్యమునం గల్పుకొంటయే నాకభిమతము.

వేంక:- అన్నగారూ! నిజమండి. ప్రథనభూమియందు విజృంభించిన కంఠీరవంబులోయన, తురుష్కవారిణచయంబులనుబట్టి చెఱకుఁగఱ్ఱలను నఱకినట్లు నఱుక నెంతయుఁ గాం

క్షీంచుచున్న మనసైనికులకుందగిన సమయంబుచిక్కినది. ఇట్టి సమయంబును వృథాపోనిచ్చుట మంచిదికాదు. సామ్రాజ్య రక్షణకై సర్వస్వమును, ఈయ సిద్ధముగా నున్న మనవీరవరుల పరాక్రమ సంపదనొకపరి రుచిచూచినంగాని తురుష్కకులపాంసనులు భయంపడి మనను గన్నెత్తి చూచుటకేని వెఱవరు.

చక్రధరునకుఁ దిరుమలరాయ వేంకటాద్రుల స్వభావములు తెలియును. ప్రస్తుతము సంధితంత్రము సరిగా నడవకున్నచో అతనికిం గష్టము. విజయనగర సామ్రాజ్యసైన్యములను మోసపుచ్చుటకంతగా వీలుండదు. అందుచేతఁ దిరుమలరాయ వేంకటాద్రివీరుల వచనము లతనికిం గర్ణకఠోరములై యుండెను. అతని ముఖ మిప్పుడు రామరాజ చక్రవర్తివంకఁ జూచుచుండెను. అతఁడిట్లనెను.

'సోదరులారా! సామ్రాజ్యకార్య నిర్వహణభారమును మీరువహించి యుండకపోవుటచే నట్లనుచున్నారుగాని యుద్ధము మాటలతో నగుకార్యముకాదు. మీరు మహాయోధులగుటచే మీకది రుచించును. కాని యుద్ధమున జయము మనకేయగునో వారికేయగునో మనముచెప్పఁజాలము. ఒకవేళ జయము మనకైయైనను మనము చెందునష్టమింతని వచింపఁగలమా? సంధియందన్నో ఆభయము లేదుగదా? రాజకార్య నిర్వాహణ చతురునకు సామ దాన భేదములు